

„НАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ“

**Науково-Освітня Бібліотека Українського
Працюючого Народу під ред. Івана Голуба**

**Том III.
Книга Перша.**

**Із циклю:
Історія Соціальних Рухів**

написав

Др. ЕМІЛІЯН БАРНО

ЕСПАНІЯ ПАЛАЄ

частина I.

Зміст Книги Першої

Частина I. Велика історична драма.
Земля й порода(раса). Зе-
мельна реформа. Народний
Фронт. Повстання. — — —

Частина II. Велике діло освіти. Чужа ін-
тервенція. Німеччина. Італія.
Португалія. Маври. Ізоляція
Франції. — — — —

Частина III. Автономіє країни Басків і Ка-
тальонії. Церква і католиць-
ка думка. Голоси католиць-
ких письменників; Jose Maria
de Samprun, Gurca, Leokadio
Lobo, Jos'e Bergamin i ін. —

Частина IV. Епільог. — — — —

**Накладом Видавництва „Чорногора“ Коломия
К В І Т Е Н Ї**

1938.

0610

24.935

Львів. Бібліотека
АН УРСР

ЕСПАНІЯ ПАЛАЄ

ЧАСТИНА I.

ВЕЛИКА ІСТОРИЧНА ДРАМА:

Еспанська Монархія.

Львів. Бібліотека
АН УРСР

А. С. М.

См. 125.

ТЗ(4Ис)

дописати Р

Copyright by Wydawnictwo „Czornohora” Poland.

Ми витрачували гроші на армію, а наша країна без-
боронна, витрачували гроші на будову доріг і доріг тих
немаємо. Ми витрачувались на дипломатію і немаємо ди-
пломатів. Витрачувались на шкільництво, а народ негра-
мотний, на університети і немаємо науки, на трибунали,
а немаємо справедливості; ми розкидали гроші на море-
плавство, а немаємо ані фльоти ані колоній.

Еспанія була немовби великий паровіз, що протягом
чотирьох віків просовувався по тих самих рейках і не
продвинувшись з місця запропастив всю народне паливо.

(XIX. Століття Joeguín Casta „Obres” том XI.)

Завдання Науково-Освітньої Бібліотеки „НАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ“

Найважливішою справою чи то при фаховому формуванні, чи творенні суспільного світогляду через самоформування, або поповнення своїх відомостей хочби навіть по скінченні вищих шкіл, є задержання доцільності, а навіть строгої систематики у познакомлюванні з поодинокими ділянками людського знання. Панує сьогодні загальне переконання оперте на досвіді останнього перед нами і нашого століття, що підставою людського знання являються **природничі науки, як такі, що вияснюють довго незнані людству сили природи, яких пізнання дає можливість їх опанувати, а тим самим облегчити боротьбу за існування.**

Обзнайомлюючись з природничими науками треба також придержуватися певного роду системи, щоби мати ясний образ нашої планетарної системи, а зокрема землі, до того моменту, коли на ній з'явилося органічне життя. Опісля необхідно з'ясувати собі на основі існуючих научних гіпотез і великого доказового матеріалу, який зібрали на протязі останніх десятиліть біологічні науки історії розвитку органічного життя на землі, від дуже простих до щораз то вищих форм аж до людини включно, яка вється червоною ниткою через розвиток усього органічного світа. Одним словом, треба познакомитися з природничими науками в такому порядку:

- 1) історія повстання світів (теорія Канта Ляпласа)
- 2) загальні відомости з астрономії
- 3) загальні відомости з геології
- 4) загальні відомости з біології для зрозуміння ідеї еволюції в природі.

Українська природнича наука література покищо дуже убога і тому прийдеться користати з перекладів деяких творів з інших мов на українську.

Проте видавництво буде старатись зазнайомити широкі круги наших Читачів з усіми передбаченими в плані питаннями **передовсім в українській мові.**

II.

Природничі науки творять перше звено суцільного погляду на світ і життя і їхнім завданням є вияснити нам найважливіші явища нашого оточення і видвиження основних законів ідеї еволюції у природі. Другим головним звеном у ланцюгу нашого світогляду повинні бути

24.938
Львівська
А. Х. Р. С.

відомости з історії людської культури, як твору вже не чисто природничого характеру, а твору так сказатиб людських рук, очевидно в залежності від природних економічних, суспільних та історичних умов. Посереднє звено між тими двома великими і головними звенами творять відомости з антропології і географії, яких пізнання потрібне до кращого зрозуміння деяких, на перший погляд дивних і незрозумілих явищ культурного розвою.

Поняття культу є поняттям дуже широким що до свого змісту. Проте треба окремо розглядати історію матеріальної культури та у звязку з нею духової. (Задержання такого погляду зумовлене тезою: „економічне положення рішає про спосіб думання людини“).

До цієї науки належить багато політичних наук, з якими обов'язані зазнакомитися спеціальні дослідники культури. Але навіть не спеціалістові треба зазнакомитися з деякими відомостями з праісторії та археології. **Історія культури на самому заранні людської історії — це історія винаходу та вдосконалення технічного приладдя, повстання та розвитку релігійних вірувань, що в тодішніх часах являються одним проявом духової культури.** Тому в звязку з історією матеріальної культури треба також простудіювати порівнюючу історію релігійних вірувань.

Дальшими етапами у розвитку культури являється література й мистецтво. Їх треба виділити у дві великі підгрупи і простудіювати трохи спеціально, а саме треба засвоїти собі певні теоретичні відомости про суть літератури й мистецтва, а відтак познакомитися з найзагальнішими зарисами їхньої історії.

С Х Е М А:

- 1) археологія,
- 2) праісторія,
- 3) властива історія культури.
- 4) порівнююча історія релігійних вірувань,
- 5) теорія та історія літератури й мистецтва.

III.

З уваги на небувалу складність сучасного суспільно-політичного життя, та впливу, що воно має на судьбу одиниць, суспільних груп і класів необхідно зорієнтуватися у цілій масі суспільних явищ. Це можна досягнути шляхом пізнання цілого складного суспільного організму і законів, які кермують його розвитком. Одним словом: **треба коначно опанувати історію суспільного розвитку й занепаду господарських форм, тобто історію добування середників до життя.** Зміни цих останніх спричиняють радикальні зміни в суспільному устрою. Відомости про ці справи дають науки суспільної економії, політичні науки та опираючись на цих останніх, — інші суспільні науки, як прим. соціологія. Щойно познакомившись із цими науками, можна зі зрозумінням перейти до всесвітньої історії, яка тоді представиться нам як історія розвою і занепаду організацій.

У звязку з тим треба опанувати історію суспільних рухів, бо „історія людської суспільності була до тепер історією боротьби класів“.

- 1) політична економія,
- 2) соціологія,
- 3) історія суспільного розвою,
- 4) історія суспільних рухів,
- 5) національна справа,
- 6) земельна справа,

та ціла маса інших спеціальних питань, тісно пов'язаних з основними суспільними явищами.

Сучасна суспільницька література така богата, що потрібно було би цілих томів на їх зареєстрування. Вистарчить тільки побіжно з нею познакомитися, щоби виринули щораз то нові питання, на які читач буде старатися знайти відповідь, вчитуючись у щораз то нові твори.

IV.

Всі научні системи, подані в вище наведеному виді є твором людської думки. Існують побіч себе найбільш суперечні і взаємно себе виключаючі думки і теорії, що себе поборюють, стараючись доказати противникові, що він, або виходить з хибних заłożeń, або непослідовно переводить свою думку. Щоби мати можливість зорієнтуватися у тому хаосі і заняти супроти певних явищ критичне становище, — необхідно пізнати до подробиць органи нашого духового життя і здавати собі повсякчасно ясну справу з їхніх проявів.

Тому необхідно познакомитися з основами логіки і психології та філософії, як вихідними точками всякої самостійної духової праці. Треба вивчити основно хочби тільки по одному підручникові з логіки психології та історії філософії.

В області духового життя повинно панувати з одного боку як найбільше зрізничкування, з другого боку одностайності повинні гуртуватися у якнайтісніші гуртки для виміни думок і спільного передумання деяких важливих питань. Кожна освітня організація повинна ділитися на фахові секції.

V.

Для всебічного двигнення культурного рівня Українського Світа Праці та уможливлення йому оздоровитися і відродитися через допровадження до його організму здорових відживчих соків загально-людської культури, — а шлях до цього веде через вивчення мов найбільш культурно розвинених народів, — а також для удержання живої, необхідної у його визвольних змаганнях лучби зі Світом Праці цілого земного глобу, — видавництво буде вести всебічну допомогу в ділянці вивчення мов шляхом видавання відповідних підручників, та вказування вже виданих і шляхом влаштування звичайних та заочних курсів чужих мов.

Для виконання того великого завдання, видавництво приступило до видавання науково-освітньої бібліотеки п. назвою „Народний Університет“.

*

*

*

Повідомляючи про започаткування видавничого пляну вкоротці начеркненого в цій статті видавництво „Чорногора“ запрошує до співпраці у цьому важному і відповідальному ділі всіх поступовців демократів лекторів, професорів, економістів, інженерів й ін. й просить о надсилання своїх праць, які моглиби бути використані (видані) при реалізуванні наміченого видавничого пляну. Сподіємось, що у започаткованій праці зустрінемо зрозуміння і підтримку так з боку трудових інтелігентів-лекторів, як і з боку цілого Українського Світа Праці і спільними об'єднаними силами дамо найширшим українським масам позашкільну правдиво-поступову освіту, та хоч частинно причинимось до піднесення культурного рівня та правдивої свідомости Українського Народу.

*

*

*

Видавництво вповні свідоме важких умов, серед яких започатковується цей видавничий плян, але з уваги на пекучу потребу заповнити цю прогалину рішилося перевести це в життя в 1938 році. А що ціла праця є у сто відсотках залежна від моральної підтримки нашої ініціативи працюючими — проте звертаємось з палким зазивом до всіх наших братів на всіх землях де живе український народ — прийти з допомогою видавництву шляхом передплат бібліотеки „Народний Університет“ та жертв на видавничий фонд.

Кореспонденцію, грошеві посилки, запити і т. д. просимо адресувати: **Видавництво „Чорногора“ Бібліотека „Народний Університет“ Коломия, Лелевеля 6.** (бічна 3-го Мая).

*

*

*

Бібліотека „Народний Університет“ виходить ме, що місячними книжками великого формату (16) від 3—5 аркущів друку.

Видаватиметься так, щоби кожна наукова ділянка була охоплена як цілість у кількох зшитках, котрі опісля може кожний передплатник оправити в один великий том.

Передплачувати можна кожний зшиток окремо, який що місяця висилатиметься передплатникам, або передплатник може дістати як що хоче, цілий том в оправі по закінченні друку всіх зшитків.

Можна теж передплачувати лише поодинокі томи т.зн. з окремих ділянок науки, які цікаві і потрібні читачеві, тоді треба вислати замовлення на окремі томи видаваних праць з зазначенням, яка ділянка цікавить читача.

Зasadничо має вийти в 1938 р. 24 зшитки — це залежне від плянів наукових авторів й лекторів тих праць. Зшитки будуть вислані сейчас по виході з друку.

Передплата бібліотеки „Народний Університет“ виносить:

річно	20 зл.
піврічно	11 „
чвертьрічно	6 „

Кожний передплатник повинен заявити, чи хоче одержувати бібліотеку зшитками, чи по виході з друку усі зшитки томами.

Адміністрація В-ва „Чорногора“.

ВЕЛИКА ІСТОРИЧНА ДРАМА

Історія це мистець правди і життя, тому не слід забувати досвідів минувшини. Мало котрий народ Європи мав у своїй історії стільки щасливих підйомів і страшних народніх поразок, що їх зазнала Еспанія. Сума тих досвідів повинна була вистарчити, щоби захистити її у хвилині, коли вона опинилася над берегом пропасти й утрати державної незалежності. На жаль Еспанці не знали історії своєї батьківщини, а властиво до революції і проголошення республіки (1931 р.) знали її фальшиво, з підручників виповнених брехнею, котру накопичувано століттями та пустими мріями про мниму велич, що заслонювали жахливу правду дійсності.

В історії, як каже стара латинська пословиця: „*Nihil sine causa*” („Ніщо не діється без причини”) — про те мусимо розглянути старину давнину і шукаючи зла у його джерелах, пізнати той ланцюг причин і наслідків, що знайшов свій вияв у революційній дійсності у Мадриті.

Карло V! Ось те милозвучне ймення, що пригадує славу минулого Еспанії. Карло V! Відразу приходять на думку побіди під Павією, Отумба, Оранія... побіджений король Франції, Франц I. папа у полоні і зруйнований Рим... Карла V. величали імператором і цісарем. Він був першим королем Еспанії, що йому прислугував титул: „*Sacra, Catolica, Reol Majestad*” (Свята, Католицька, Королівська Милость). Колиж ми здіймемо з цісаря шкарлатний плащ, його золоту корону й блискучий жезл, стягнемо з високого престола, то побачимо у ньому зовсім малого чоловічка.

Карло V. вихований у Франції і Німеччині, ненавидів Еспанців. Одного дня нагрянув він в оточенні аристократів і флямандської шляхти на Еспанію як буревій; той „візд” історики пізніше порівнували з наїздом варварів — для нього не було інших чеснот крім жажди грошей.

Розпродувано все, як за часів Катиліни у Римі. Німці і флямандці поводитися з Еспанцями як з невільниками, поривали їхніх жінок та грабили майно. Любимець цісаря Шеврезі ненаситний у своїй захланності вишукував що раз нові джерела доходу. Карло V., перед коронацією на цісаря Німеччини, обікрав до щенту скарбницю Еспанії. Еспанські війська вкрили воєнною славою цісаря, а він віддячивсь тим, що відібрав Еспанії усі свободи. Деспотизм і фанатизм це його прикмети; ці два подарунки дістала Еспанія від свого найвизначнішого володаря. Він мріяв про створення загально-європейської монархії так, як Александер Великий, або Наполсон і в тій цілі обдер Еспанію, виточив з Німеччини потоки крові і зруйнував війнами цілу Європу. Вогнем і мечем переслідував протестантів, а одночасно видав славнозвісний закон „*Interin*”, що дозволяв женитися священикам і прийма-

ти причастіє у двох видах. Чиж протестанти жадали чогось іншого? Перед смертю заговорили у ньому викиди совісти. Не вистарчала йому щоденна сповідь, він окружав себе мощами святих і жадав, щоби його похоронили під головним вівтарем монастиря в Юст так, щоби священник відправляючи богослуження все мусів доплати по його тілі.

Наслідник Карла V. — Филип II. розпочав війни з Голляндією, Англією і Турками, інтервенцію воєнну у Франції і Італії — усіми тими подвигами намагавсь він відбудувати римську імперію. Коштом еспанської крові і золота Филип II. так, як і його батько, мріяв покорити світ, незважаючи на те, що ціла його „могутність” це було кільканадцять обдертих, мерзенних, зле харчованих полків, що їх оплачувано дозволом грабувати, а котрі боролись за справи зовсім чужі Еспанії. А щож врешті обходила Еспанія похнюпленого короля? Коли наспіла вістка про загибель і розгром воєнної фльоти т. зв. „Великої Армади”, що була вислана проти Англійців на північні моря, король байдужно зауважив..., що вислав еспанців до боротьби з людьми, а не з стихією природи (як відомо та фльота загинула наслідком морської бурі) і продовжував далі молитву у каплиці Ескуріялю. Пізніше висловився, що „радше панувавби над трупами чим над єретиками”; вкінці, коли довів цілий народ до голоду і руїни Филип II. прозрів і незважаючи на велике упокорення отворив у 1573 році еспанські пристані для англійської торгівлі — але на рятунок було вже запізно! Еспанія гинула, як жебрак на купі золота. З тих часів заховались знамениті свідоцтва про тодішні звичаї у еспанській літературі. Славний письменник де Ріоз і поет Гонгора виходили на дороги грабувати і так здобували собі средства на прожиток.

У „Дон Кіхоті” оповідає Сервантес, що гідальги, хоч не мали за що пообідати, ставали перед гостинницею і годинами довбали зубочистками у роті, щоби показати знайомим, що вони вже добре пообідали. Так наказувала їм чинити гордість! За часів Филипа II. територія Еспанії поширилася, а разом з її поширенням поглиблювався упадок, що потягнув за собою і династію. Починаючи від Карла I. еспанські королі з виїмком Карла III. були найбільшими ворогами Еспанії, а між народом та монархами була непроходима пропасть. Причина була одна: чужинці монархи любили свою владу, але не могли любити народ. Одне з численних політичних нещасть Еспанії було саме то, що від часів Ізабелі і Фердинанда ніколи справжній Еспанець не засідав на престолі. Королі думали, відчували і діяли зовсім інакше, як це робили люде еспанської раси. Від Карла II. до Карла V. династія ця дегенерувалася дуже швидко.

Найбільш характеристичним її представником був коронований ідіот: Карло II.; бліде і набрязкле обличчя, тупий вираз очей роззявлені постійно щоки — ось портрет півголовка на королівському престолі. що започаткував цілу серію коронованих ідіотів. Филип III. абсолютистичний пан і володар південної Америки, одинокий доставець золота цілого світа, не платив (через брак грошей) платні своїм службовцям, тоді, коли князь де Лерма, його всевладний прибічник надмірно розбогатівши урядовими грішми — видаткував на одну подорож до французької границі 400.000 дукатів. Филип IV. купив золоту гондолу (лодку) на став до парку Ретіро за 300.000 дукатів. Інфантку (дочку) Марію Тересу, яка вибралась у подорож до Франції вивінував король

дійсно по „королівськи” — її почот займав простір шости миль. Двірська валка складалася з 70 карет, 2600 ючних мулів, 900 верхових мулів і 72 подорожних возів. Одяг і перфуми княгині везено на 50 спеціально для цього призначених верхівцях. У 20 скринях було білля. У двох з них виложених багрянницею були лише рукавички. Ота виставність гідна панів Старого і Нового Світа прикривала загальну нужду і була водночас глумом над еспанським народом. На жаль народ не мав ще тоді своєї збірної свідомости. І хтож-би відважився хочби згадати про його права? Поділ був дуже упрощений: для короля гроші, для народу довги. Филип V. згідно з традицією по своїх предках не соромивсь звичайної крадіжжі — привлащував собі золото, що його еспанські емігранти надсилали з Америки до своїх родин; крім того казав розвішати по церквах пушки призначені на жертви для „бідного короля” Еспанії.

За панування Карла II. коні в королівських конюшнях почали були здихати з голоду. Жалюгідна є тут доля коней — писав один з тодішніх французьких послів — бо-ж вони не вміють жебрати. А коли ходить про народ — то він звичайно умирав з голоду. У 1680 році на вулицях Мадриту мужчини, жінки і діти зводили криваві бої за кусок хліба, — одного дня 20.000 zorganizованих жебраків з провінції увійшло до вигодованої столиці.

У країні не було краще. Севілля у тих літах стратила три четверті часті населення. По селах управляли заледви 20-ту часть урожайної землі. У нікого не було грошей. У нікого? Неімовірно! Проте відразу треба виключити королівських фаворитів-підлизнів і високе духовенство. Князь де Лерма, граф де Оліворез і кардинал Альбероні плавали у добрі. Князь де Лерма так подарив скарбовими грішми якби це була його приватна власність. Був справжнім ненажерою, накопичував неймовірні скарби і що року витискав з бідної країни для себе 500.000 дукатів. Кардинал Альбероні теж не засипляв справи, за свій проєкт торговельного трактату між Англією і Еспанією казав собі заплатити 100.000 фунтів стерлінгів. Архиепископ з Толедо одержав 80.000 дукатів ренти. Каноніки по 8.000 дукатів місячно. Високий клер, фаворити і двірські підлизні були всєвладними володарями, а королі не знали про те, що діється у країні. Филип III. ніколи не мав у руках королівського жезла. Филип IV. думав лише про розпусту. Карло II. неміг говорити до 10 року життя, бо не сходилися йому щоки, боявся всего, особливо діавола і до кінця життя не запам'ятав назв головних міст у своїй державі. Еспанські Бурбони не були кращі від еспанських Габсбургів. Филип V. то здегенерований ідіот подібний до останнього Австрійця, хворий на падачку, рідко залишав ложе своїх жінок Марії Люїзи Савбадської і її наслідниці Ізабеллі; обі вони правили королем а ними правили двірські інтриганти. Державні справи запропащувано щораз більше. Маркіз де Віллорс змалював їх невідрадний образ. Губернатори Фляндрії, Неаполю і Індій вертали до краю з краденими міліонами, щоби за „кару” одержати від короля нові нагороди. Еспанська держава не платила своїх довгів володарям сусідних союзних держав. Еспанія найбагатіша країна на землю і копальні, немала в обігу срібла ані золота. Монети зникли з поверхні землі. — улетучилися! Богата Еспанія — найбідніша на гроші! Багато родин бажаючи здобути конечний гріш продавали свої клейноти і столові

срібла, взагалі усе вартісне, що мали. Уряд йшов ще дальше — продавав уряди* У 1860 році у Мадриті на місці чотирох Коррегідорів* урядувало 40 — ці посади продавано за 50.000 скудів. Уряд також стає торговцем, продає шляхотські титули. Його Католицька Світлість невагається нобілізувати Жидів, тих, що можуть добре заплатити за шляхоцькі дипломи. Французький посол Маркіз де Вілмор повідомив Людовика XIV., що за 150.000 пістолів продано титул маркіза синові одного багатого жида — гроші ці були конечно потрібні для князя Парми, котрий мав виїхати обняти урядування у Фляндрії.

Високе духовенство, упривілейована каста, якої моральність не була краща чим королів, чи міністрів, свідомо допомагала руйнувати країну.

Клер уважав, що „закони не є писані для нього” і дійсно завдяки своїм впливам, він погорджував законами.

Розпродувано уряди. Урядники теж були продажні. Викиди совісти урядників все мож було втихомирити грішми. Найгірші приміри запродавства і корупції у цілій єрархії давали найвищі державні чинники. Гниль високопоставлених загнювала низи. Кожний міністр, кожний підлизень мав сотню спільників, що були його послухним знаряддям. Несамовитий ланцюг злодійств, що зачинався у стіп престола кінчився на найнижчих урядниках, а ті, що їх обовязком було пильнувати і хоронити перед злодійствами, були продажні, ліниві і байдужі. Нікого нічо не обходило.

Народ став так страшно лінивий, що треба було спроваджувати до праці рік-річно 60.000 французів, котрі вертаючи до своєї батьківщини забирали з собою зарібок т. зн. вивозили з зубожілої Еспанії те, що повинно було і могло залишитись у краю.

У інших ділянках державної адміністрації не було краще. Так прим. справедливість то була торговиця на котрій можна було всьо продати і купити. Богаті преступники — пише де Вілморс у своїх „Споминах“ кпили собі з судизництва завдячуючи безкарність грошам — бідні теж не лякались його, бо знали, що ніхто не завдасть собі труда судити їх на смерть чи тюрму, бо на цьому нічого не заробить. Злочини були буденним явищем! У Мадриті мордовано що року 400-600 людей, а злочинців невикривав ніхто і не карав. Дефравдації і злодійства були невідлучним, буденним явищем цілої історичної минувшини Еспанії. На лаві обвинувачених перед трибуналом справедливості повинніб були засісти королі, від Карла V. починаючи до Фердинанда VII., військові від Великого Капітана до генеральних капітанів Куби і Філіпін, від міністрів і заушників аж до Альбероні і до Князя де Лерма та Жода.

А тепер приглянемось величавим дням Еспанії, епосі величності, тріумфу, хоробливої манії великого післанництва і слави.

Подивугідне геройство Еспанців і випадковий збіг різних історичних обставин спричинили, що Еспанія невелика країна з декількома міліонами населення стала великою потугою, що була постійною загрозою для цілого світа. Індії і Філіпіни були вже підбиті, моря кишили від кораблів, що плили під бандерами (прапори) Еспанії. Видо-

* Судовий урядник.

бування золота у Мексику і Перу збагачує державну скарбницю Еспанії. Еспанський віцекороль у Індіях володів більшими територіями, маєтками, грішми та підданими чим багатіше із тодішніх європейських монархів. Заздрісна Європа хоче упокорити Еспанію, однак Еспанію не вдається побідити. Чи був хто тоді, щоби Еспанці його не побідили?

Король Франції був їхнім васалом, так, як і папа. Злупили Рим, побідили Туреччину, поневолюють Нідерланди, Італією правлять через проконзулів, а Америкую через тиранів. Воєнна активність Еспанців, їхня живучість стає рушієм інших джерел енергії народу, що починає проявлятися на інших ділянках життя. Хоч еспанський народ ніколи не мав особливого замилювання до торгівлі, то однак тоді процвітав промисл. Толедо, Сеговія, Куенса, Авіодод Реаль стали важкими упромисловленими центрами. У Медіні дель Кампо, Валлодоліді і Бургос відбувалися ярмарки куди зїжджались валки купців з цілого світа. Понад тисяча еспанських торговельних кораблів кружляла по всіх морях світа.

Чи християнські монархи причинилися до екопомічного розвою країни? Чи може зуміли хоч зупинити її економічний упадок? Ані одне ані друге. Радше постановили зруйнувати промисл і народне рільництво наложенням непосильних податків та абсурдальним законодавством. Виглядало, що уряд мав свій плян зруйнування країни нарочно позбавляючи її усіх життєдайних джерел. З рільництвом було теж саме, виселення Маврів було смертоносним ударом для розвитку рільної господарки.

Одною з найкраще розвинених галузей промислу був виріб сукна. У 1594 році Карло V. подиктував ідіотичний закон, що забороняв виріб кращих сортів сукна. Якаж була ціль того закону апробованого Кортезами (парламент) з Валлодоліди у 1548 році? **Осягнути обниж ку цін!** І от тому, щоби осягнути ту знижку зруйновано найбагатіший народний промисл, мимо цього, що ту звижку цін могло легко перенести державне господарство, бо країна ставала з кожним днем багатіша. Спеціалістів, котрі працювали над піднесенням якості сукна прогнано з краю та позбавлено маєтків, а в 1552 р. заборонено експорт полотна, що спричинило повну руїну оживленої торгівлі між Еспанією а Генуєю, Францією і Тунісом. Дуже гарно розвивався також виріб шкір кращих сортів. Проти нього рівнож видано декрети. Строгий королівський „указ” регулював працю шевців, так, що швець котрий не підчинявся примхам уряду мусів замкнути свій варстат.

Однак це не все! Ніяка ділянка народної промисловості не повинна була прецінь встоятись від погрому. „Треба перешкодити—так до-раджували Кортези — експортові заліза і сталі”. Навіть риби, що її був надмір на внутрішніх ринках, не вільно було вивозити. Можна собі уявити які були наслідки тих порад і тих законів у промисловому і економічному житті Еспанії.

Однак до кінця ще дуже далеко, бо людська глупота є безмежна! Один закон забороняє вільну торгівлю збіжжям, другий вільну торгівлю полотном, третій вільну торгівлю домашньою худобою. Згадані закони, котрих авторами були двірські дорадники, а про котрі можна сказати, що подиктував їх геній глупоти — мали на меті здержання вільного грошового обороту внутрі Еспанії.

Податки ставали шораз більші, а що вони не вистарчали для зала-
тання дір у державній скарбниці, забрано ренти та громадські при-
бутки. Прибутки Кастилії виносили в 1550 році 900.000 дукатів, за-
граблено із них 200.000. Неаполь і Сицилія зі своїх 800.000 мусіли від-
дати 700.000.

Якіж були економічні висліди панування „католицьких королів”?
Промисл заковано в кайдани, зменшення громадських доходів і вели-
чезний зріст надзвичайних контрибуцій. По знищенню народного бо-
гацтва наступила руїна, котра при здивуванню цілого світа переобра-
зила еспанську націю у народ жебраків.

Вигнання Маврів і Жидів не викликало ніякого протесту з боку
християн, а в нечуваний спосіб позначилося на зубожінню краю, види-
раючи із нього сотки тисяч найбільш працюючих синів, що опану-
вали таємниці банкових операцій і рільництва, синів, що причиняли ся
до економічного розвитку Еспанії. Від тих вигнанців Еспанії музулман
по релігії, навчилися Генуенці та інші народи секретів банкових
операцій.

Після вигнання Маврів, коли католики вирушили як жовні-
ри у далекі країни не було кому управляти поля. Промисл підупав,
руйнувався...

Торгівля не манила нікого. Міста вилюднювались. Населення по-
стійно зменшувалося. В 1594 році Кортези складають Филипови слі-
дуючий рапорт: „Ткальні, варштати — котрі давніше виробляли 20 — 30
„arrobas*” продукують сьогодні лише шість... У багатьох голов-
них містах нашого королівства много домів світить пустками”...

В парі зі знищенням запасів скарбниці, зростали податкові тяга-
рі, що руйнували ледви живий промисл. Шляхотський титул можна
було купити за скромну суму 6.000 реалів т.зн. за 1.500 франків, шля-
хотство стало доступним для всіх. Коли однак средства здобувані досі
шляхом податків, грабіжей, продажі титулів і урядів — невистарчали
розпочато управляти жебранину. Основник Ескуріялю, творець Вели-
кої Армади, володар Індії запукав як звичайний жебрак до дверей
домів збогачених двораків з просьбою о милостину.

Нужда з'явилась на порозі гордої палати, застукала до брам всіх
еспанських домів. Володарі, що управляли краєм всупереч народного
духа та інтересів народу запропастили у непотрібних, безплідних во-
єнних і політичних імпрезах капітал величезної енергії раси.

Однаковож та раса, навіть тоді, коли вона позірно заледви живо-
тіла, зуміла вибухнути вулканом несподіваних енергій. Сам Наполеон
признався, що помилявся у відношенні до Еспанії. Під правлінням
смішного короля як Карло IV. Еспанія залежна від безсоромної на-
ложниці і фаворита без скрупулів, жертва монахів і нещастя, з річним
дефіцитом у висоті 120.000 реалів, позбавлена фльоти, війська і про-
мислу, віддана у 1808 році своїми королями на жертву чужоземному
наїздникови — та Еспанія пробудилася нараз, щоби побідно боротися
з французькими орлами, створила армію, генералів, уряд і здобула
вкінці свої суверенні права. На нещастя не вміла вона використати
нагоди, і запропастила себе віддаючи владу у руки зрадника, злочин-

*) Arroba: міра.

ця, гультіпаки і свині Фердинанда VII. Страшне панування Фердинанда VII. котрий на початку XIX віку відродив Святу Інквізицію, панування нікчемного тирана, трусливого деспоти, адміністратора — грабіжника, огидного, відштовхуючого індивідуума, вславилось фактами нечуваних жорстоких знущань. В Америці за його приказом, або за його мовчазним королівським дозволом поповнювано злочини і насилля на згадку яких волосся дубом стає на голові. Фердинанд VII. винагороджує шляхотським титулом Каллея за пролиття моря крові у Мексику, нагороджує високим військовим ступенем Бавеса за 80.000 замордованих мешканців Венесуелі протягом двох літ між 1812 а 1814 роком. Але не лише Америка кровавиться під ярмом Фердинанда VII, рівнож Іспанія терпить та зносить те жорстоке деспотичне правління божевільного котрий викликав здивування цілої західньої Європи.

Проти Іспанії, а також у самій Іспанії шаліє цей король — злочинець, король — інквізитор і мстить жорстоко на лібералах 7.000 лібералів повисло на шибениці. 8.000 скритовбійчо замордовано 24.000 замкнено у в'язницях. 36.000 вигнано з краю. Та тиранія інквізитора XIX. віку, що пригадує сьогоднішню тиранію зрадника Франка, була як ми вже сказали, виїмкова в Європі.

Вистарчало найменше підозріння, або донос, щоби позбавити волі громадянина. Донощиків декоровано королівськими ордерами і винагороджувано їх різними добродійствами, щоби тільки заохотити інших нікчемників до огидного, підлого ремесла.

На почті отвирано листи, ніхто не почував себе безпечним на прилюдних зборах, а навіть при каварнянім столику. Переполох і жах огорнули еспанське громадянство. Богато шляхотних громадян Іспанії заслано на Філіпіни, до Цейти, на острови Фердинанда—заслано їх лише за те, що надто голосно балакали на вулиці, що написали щось у якімсь письмі, що прилюдно відчитали десь якусь статтю. Офіцери які похвалювали конституцію ішли до в'язниці, а не раз судили їх на смерть за те, що мовчки слухали ідіотичних промов своїх начальників, а не оплескували їх горячо. Декотрі ліберальні ентузіясти з Кадиксу, що брали участь в засіданнях парламенту повисли на шибениці, за те, що оплескували деякі промови послів. Густо часто забирали хорих людей з ліжок і замикало у в'язницях, багато з них вмирало по дорозі, між ними славний географ Антільон.

Вдячні монахи називали Фердинанда у своїх письмах і у проповідях „Оновителем” релігії, бичем єретиків і „Спасителем” церкви, Заушник короля грубіянський блазен Шаморро видумував заговори, щоби заслужити собі на ласку короля. Фердинанд посилав тоді на шибеницю, або казав розстрілювати сотки невинних людей. В'язниці заповнювалися тисячами обвинувачених у лібералізмі. Нема слів, щоби відмалювати пажерливість, ласість, фанатизм і єхидність Фердинанда; впроваджуючи прим. ощадність на своєму дворі, він пояснював це тим, що нібито хоче причинитись до злагіднення податкових тягарів утискаючих населення, а в дійсності він одночасно ті „ощадности” висилав до Англії, де льокував їх по кілька мільйонів річно у банках. Його похоти жінок, були ненаситні, а тому, що красавиці з „простолюддя” і середних кляс йому не вистарчали, він полював на красавиці з аристократії. Зі своїм довіреним Аляжоном він порозумівався „телефоном без дроту” т. зн. устисненням руки, що було умовленим знаком після

котрого він знав, чи очікуюча у почекальні на авдієнцію красавиця є „достойна гріха” чи ні. Дворак впроваджував даму до бічної кімнати куди згодом приходив король, щоби заспокоїти свою похіть. Одна аристократка, в обороні своєї жіночої честі перед бругальними атаками короля, розбила на його голові кришталову вазу.

З другого боку той-же король мав одночасно і друге єхидне, єзуїтське обличчя. Він казав збирати святі образи і мощі святих для старинних монастирів. Трапився навіть підлизень, котрий написав цілий твір під багатомовним заголовком: „Спільні тріумфи Бога й Фердинанда VII.” Масонів він переслідував з особливим завзяттям, віддавав їх на тортури й вішав на шибеницях. У Мадриті голова масона Річарда стояла біля Пуерта Алькала, кільканадцять днів настромлена на жердку. Много лібералів терпіло незвичайні фізичні катування у підземеллях Інквізиції. Геройські борці учасники війни з Наполеоном за незалежність Еспанії, що власною кров'ю здобули для Фердинанда корону, гинули тепер неславною насильницькою смертю — у нагороду за свої колишні подвиги.

У шостому році панування, видано закон силою котрого, кожний „заговірник” проти католицької релігії, повинен бути караний смертю.

У тихому порозумінню з двірською клікою, діяли у цілій Еспанії два тайні товариства: „Анжель Екстермідор” та „Концепсйон”. Одиною метою цих товариств, було винищування лібералів, та акція проти конституції. Коли повалено конституцію, а Фердинанд проголосив себе абсолютним володарем, ще більше загостривсь курс правління. Заповнювано в'язниці зовсім невинними людьми, відбирано їм цілий маєток, насилювано їх дочок та жінок, виставляючи їх нагих на прилюдний показ (видовище). Абсолютистичний уряд оголосив проклямацію гідну народу дикунів.

У тій проклямачії клеймится зрадниками батьківщини конституційних послів і засуджується їх на смерть. 70 тисяч „злочинців” посаджено в тюрму, скритовбійчі морди, були звичайним явищем. Кров плила ріками. Люди гинули із за найменших дрібниць. Для кари смерти вистарчило мати в дома портрет посла, досить було промовити необережне слово, вистарчив найбільш глупий донос, або сплетня. Шибениця працювала невтомно. У Валенсії згинув на ній „Маєстро” (учитель) Ріполлі, послідна жертва релігійного варварства.

Доба панування Фердинанда VII., це доба жахливих злочинів, котрі замінили Еспанію у море крови. Кайданами і шибеницею дякував Фердинанд еспанському народові за його геройські зусилля, що він їх виявив з метою спровадження йогож (Фердинанда) з вигнання до краю.

Після смерти тирана, тіло його виставлено на показ у залі Амбасадорів, на величавім катафальку. Тіло його почало виділяти такий страшний сморід, що більшість людей з почитної сторожі уставленої біля домовини — умлівала. Коли після чотирох днів, переношено тіло у підземелля Ескуріялю, домовина ненароком зачепила об мур і труп випав. Огидний сморід вигнав усіх з каплиці. **Труп Фердинанда убивав.** Проказа, що виходила з мертвого тіла, була гейби тиранією проводженою за життя. Усіх еспанських королів починаючи від Филипа II-го, хоронено у підземеллях понурої палати монастира Еску-

ріалю, вибудованого, на скалах Кастилії біля Мадриту. Місце те назвав мадритський народ „el pudridero” (місце гниття).

Після смерті Фердинанда VII. цісарські клейноти, перейшли під опіку вдови по ньому Кристини. У 1840 році на другий день після виїзду королевої з Еспанії, стверджено у короні 60 порожніх місць. Королева випурхнула з клітки разом з клейнотами. Покликано до життя комісію, для прослідження крадіжки і виготовлення інвентаря скарбниці. Декілька брилянтів видертих із кігтів Кристини, окрасили чо-ло її дочки королевої Ізабеллі II-гої. Колиж серпнева революція приму-сила королеву піти слідом своєї матері — дорогоцінності еспанської корони дісталися завдяки спритові одного довіреного дворака з Ма-дриту, до Сан Себастьян, а звідтіля до Франції, щоби уприємнювати хвилі вигнання Ізабелі. У 1869 році у парламенті мін. Дон Лоренцо Фігнероля вніс обвинувачення проти Кристини і Ізабелі за крадіж клейнотів. А не була це дурничка! Забрано великий нашийник з бри-лянтів вартості 2,600.000 реалів, діямент величини мігдалу оціненого на суму 739.600 реалів і перлів за 638.450 реалів.

Коли королі деправують королівства — сказав Каstellьор — то монархія як устрій, ще більше деправує монархію. Народи майже ні-коли не знають своїх володарів.

Померших королів окружає історія німбом підхлібного фальшу. А ті, котрі живуть відомі нам лише у театральних масках. Коли ко-роль звертається до свого народу з якимсь маніфестом трудно опер-тися вражінню, що виголошує добре вивчену лекцію. На авдієнціях відбувається так само. Монарх знає вже наперед про що має запитати та що має сказати і як відповісти. Тому саме людина, що носить на голові корону є недоступна для цікавості товпи. Палата короля о-кружена гвардією і сторожею, робить враження гори Синай. Ці всі зауваги належать не лише абсолютним монархам, але й конституцій-ним, так пр. палата послідного Бурбона у Мадриті, скривала у своїй глибині, багато таємниць та загадок, котрі вияснилися завдяки еспан-ській революції. Альфонс XIII. послідний „чорний король” в Європі, по-слідний монарх в Еспанії, якого змела з престола революція у 1931., був правнуком Фердинанда VII.

Постараюся показати моїм читачам працюючим Альфонса XIII. без маски, таким, як його давно вже бачили творці републиканського перевороту.

Поява знаменитого еспанського письменника Бляско Ібанеза, на політичній арені у Еспанії припадає на час панування батька послід-нього короля Альфонса XII. який був жонатий з австрійською княж-ною Марією Кристиною. У роках 1880 — 1890 повстають у Еспанії со-ціялістична і синдикалістична, або анархістична партії. Більшість наро-дніх мас була тоді під впливом републиканської партії, котра не мала однак одноцілого й конкретного програму. Бути републиканином за часів Марії Кристини, означало, поборювати клерикалізм та домагати-ся здійснення доволі фантастичних соціальних реформ.

Соціялісти протиставили републиканським загальникам, конкрет-ний програм матеріялістичних ідей, і дуже скоро перетягнули народні маси у свій табір. Еспанська армія, одинока підпора вчорашньої мо-нархії, мала тоді у своїх рядах багато загорілих републиканців. Револ-

люційний державний переворот у Валенсії у 1899 році, мимо цього неудався і тоді еміграційна філя викинула до Парижа нещасних конспіраторів Кастіляна, Руїза, Зорілля, Бляско Ібанеза, сотки старшин, письменників і публіцистів. Скромна кімната паризького готелю, яку займав будучий великий письменник стала осередком ліберальної думки і конспіраційної пропаганди. Амнестія уможливила Бляско Ібанезові поворот до краю. Він видає і сам редагує часопис *El Pueblum* (Народ) на сторінках котрого займає він у часі війни за Кубу, дуже „не патріотичне і протинародне становище”. Південно американська колонія Куба, після першого повстання здушеного Еспанцями, пірвалася ще раз до боротьби із зненавидженим окупантом під проводом генерала Гомез. Бляско Ібанез став по стороні повстанців домагаючися визнання незалежності Куби.

В році 1896 не було ще в Еспанії обовязкової військової служби. У війську служив лише той, хто не мав чим викупитись. Ібанез говорив на вічах: „Якщо вже конечно хочете воювати, то хай на війну йдуть всі, бідні й багаті”. Романтичний ентузіаст республіки, засуджений на 13 літ вязниці, опісля на вигнання не навчився навіть у страшних тюрмах, думати угодово, а вибраний послом з Валенсії продовжував у парламентах невтомно реалізувати пляни перевороту. Давні республіканці члени армії, котрі в 1898 році прогнали Анну Кристину австрійську, вигинули підчас колоніальних воєн — тому армія у 1902 році заявила за монархією.

Щіснадцятилітний Альфонс XIII. вступив на престол. Всі партії республіканців розвіялися як дим. Ібанез покинув остаточно політичну діяльність. Виємігрував за кордон, щоби мати свободу рухів, та кращу змогу боротьби з існуючим ладом. Виявом тієї боротьби являється відома книжка „Альфонс XIII. здемаскований”. Ось, що пише у ній великий еспанський письменник:

„Прадід нинішного короля, Фердинанд VII. повсякчасно говорив добре, а діяв зле. Ліберальна партія звана партією білих дала йому прізвище: „Gros-nez, vace de gotean” („великий ніс лице з тіста”).

У припливі доброго настрою, король брав гітару й співав:

„Gros — nez — vace de gotean
Il les onta les blanc — il es onta

(великий ніс, лице з тіста — дасться він в знаки білим!) — Справді завдяки діявольським махінаціям пощастило монархови знищити опозицію. Альфонс XIII. був сучасним Фердинандом VII. і пів! Вчорашня Еспанія жила під ярмом. Не могла жити: звязано її руки! Армія якої склад становили самі жандарми, поставила свій чобіт на цілий край; у случаю потреби можна було успокоїти маси мітральєзами. Еспанія була гейби жінка увязнена у кімнаті, що її стіни вилложено матрацами. Ніякий крик, ніякий голос не міг пройти на зовні. Усі часописи перед видруккуванням переходили через превенційну цензуру. Читати еспанський часопис тих часів, означало „насолоджуватися” лектурою смішного диктатора Прімо де Рівери. Мілітаризм намагавсь вчинити з письменників невільників. Вчений котрий написав математичну, чи природничу працю, був приневолений віддати її до цензури офіцерам. Думка залежна була від примхів цензора. І якщо книжка не служила інтересам монархії чи диктатури, могла чекати роками на друк.

Ніяка країна західної Європи, навіть царська Росія не була ніколи в подібному положенню.

Альфонс XIII. не вдовольнявся цим, що був королем, він бажав також бути першим жовніром Еспанії, передовим рільником, матросом і передовим спортсменом. Хоч не малював образів і не писав театральних драм, то однак під оглядом пустомельства перейшов свого мистця цісаря Німеччини Вільгельма II. Які немудрі були його прилюдні виступи, доказує королівська промова у Ватикані. Представники Еспанії у Мароко, намагаючися склонити племена Ріффенів до капітуляції, запевнювали, що Еспанія шанувати ме магометанську релігію, так як Франція, або Англія. Але в межичасі єзуїт Горез написав книжку про еспанське післанництво серед магометан, книжку просякнусту ненавистю до тої степені, що коли король прочитав деякі її уступи перед папою римським, то навіть папа мав великі застереження, що до її напрямку. Абделькрім скористав з цеї okazji, наказав видрукувати десятки тисяч летючок з мовою Альфонса та розповсюдити її серед мароканських племен. Наслідки не дали на себе довго чекати. Війна прибрала характер святої війни, поширилася на західну частину Марокка, а пустумельство короля коштувало Еспанію кілька тисяч трупів.

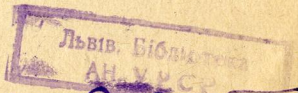
Найбільш католицький у світі король запросив будучи у Римі генерала єзуїтів до відвідин Мадриту. „Чорний король*” почув себе дуже скоро паном ситуації, спритно використовуючи глупоту Альфонса XIII.

Саме підчас відвідин у Альфонса в Денете єзуїти здобули виключне право навчання релігії в школах і на університетах та дивовижне розпорядження силою котрого, святиням не католицьких віроісповідань заборонено було займати фронтові дома, а з зовні не вільно було виявляти місця поміщення хочби найменшим знаком. Альфонс XIII. бажав знищити республіканський устрій, щоби стати абсолютистичним монархом, розбив підступно дві головні конституційні партії: лібералів і консерватистів, вживаючи методи давньої Австрії: „*divide et impera*” (розділюй і пануй). Країна морально здеправована монархією, страшувана постійними сепаратистичними рухами, хронічно хвора на брак парляментарної більшости, управлявана міністрами котрих головною журбою було запевнити собі свої становища, — летіла стрімголов у пропасть.

Монархія провалилась падаючи жертвою власних махінацій. Король, що був спричинником народньої недуги, хотів її тепер лічити, при допомозі брутальної інтервенції мілітаризму. Нещасна країна, була для Альфонса XIII. чимсь у роді коробки з оловяними жовніриками, що продаються на ярмарках. На дипломатичнім бенкеті „*algericas*” подаровано Еспанії кістку, котру ніхто не міг згризти. Віддано королеви протекторат над племенами Ріффенів, т. зн. над африканським краєм, що в ньому мароканські султани протягом цілих віків безуспішно намагалися закріпити свою владу. Король залюбки прийняв подарунок, бо хотів показати світові, що буде не гіршим вождом, чим пр. Вільгельм II.

Ось так розпочалася у 1925 році мароканська війна. Еспанські війська понесли великі втрати й цілий ряд воєнних невдач. Альфонс XIII. котрий керував операціями зі своєї палати у Мадриті порозумівся поза плечима міністра війни — з генералом Сільвестре у справі

*) так називають начальника закону Єзуїтів

переведення несподіваного „блискавичного” наступу. Королівська стратегія була дуже проста — йти постійно вперед, безпереривно вперед, аж до заливу Альгуцемах крізь цілу територію Ріффенів. Підчас бенкету у Вольядолір'яний генерал Сільвестр приобіцяв королеві, що дня 25 квітня 1925 р. осягне побідно Альгуцемас. В день розпочаття офензиви король депешував з Мадриту: „вперед хлопці — чекаю 25 квітня”. День побіди не прийшов ніколи. Сільвестр поляг, а враз з ним загинув цвіт еспанської армії. Між паперами убитого генерала знайдено королівську депешу і лист: „роби те, що тобі кажу і не звертай уваги на міністра війни”. Він ідіот!

Парлямент визначив „комісію двадцяти”, яка мала прослідити причини катастрофи. Справа грозила величезним скандалом. Король стараючися скинути з себе відповідальність піддав думку Прімо де Рівері, щоби підняв бунт в Каталонії. Бунт Прімо де Рівері в Мадриті і Барцельоні, був власне кажучи бунтом офіцерів, zdeгенерованої касты, котра відчуваючи, що є потрібна монархії, використала цю хвилю, щоби набути і закріпити за собою, що раз то більші привілеї. З початку на диктатора намічений був генерал Аквілярія, однак зневажений чинно в парламенті бувшим прем'єром міністрів Самшегусроу, мусів уступити місце Прімо де Рівері.

Диктатура Прімо де Рівері тривала 6 літ. І замість врятувати монархію стала її гробокопателем. У виборах до парламенту 1931 року цілий край заявився за республікою. 14-го квітня 1931 р. вечером авто короля покинуло палату у Мадриті, щоби пробратись до Кадиксу. Послідний монарх Еспанії Альфонс XIII. завдяки благородности і великодушности еспанського народу мав можливість не лише втекти до Франції враз з родиною, але й вивезти незчислимі скарби, котрі вчинили його сьогодні одним з найбогатіших людей в Європі. Безкровний переворот став фактом.

Якуж спадщину одержала молода Еспанська Республіка по монархії, що тривала цілі віки?

Часопис „El Liberal” з дня 6 червня 1936 р. помістив статтю Юлія Семондер Гомеза, у котрій він пише, що слідує:

„Пять мільйонів еспанців, що безнадійно шукають можливості заробити на кусок хліба, три мільйони емігрантів за час 17-ти років, 16 тисяч самогубств протягом 5-ти літ, 100.000 проступків у одному році, 28.000 людей замкнених у тюрмах, 46.000 втікачів у 1914 р. Півтора мільйона хворих на туберкульозу, пів мільйона паралітиків, 30.000 неслубних дітей у році, 40 проц. на 100 умираючих перед віком бранки, 16.616 людей у захистах, 20.000 хворих у шпиталях протягом одної зими, 15.000 калік і венериків.

Здавалося, що край пірвав раз на все з монархією, яка була його нещастям на протязі довгих-довгих віків історії. А всеж таки після пяти літ існування республіки знайшовся генерал зрадник, котрий постановив знов накинати силою власному народові зненавиджену монархію.

Генерал Франко починаючи заговором домашню війну дня 18-го липня 1936 р. святочно заявив, що починає бунт, щоби спасти республіку перед небезпекою більшовизму. По кількох місяцях вилізло однак шило з мішка. Спеціальним декретом в Саламанці, привернено королівський гимн, як державний гимн, та заборонено вживати прапорів о 3-ох республіканських красках. Генерали, котрі в 1931 році зрадили короля заявляючися за республікою, у 1936 році постанови-

ли з черги зрадити республіку, мимо цього, що саме її завдячували свої кар'єри і становища. Франко який не міг дати еспанському народові жодної позитивної програми, що могла б оправдати хоч сяк-так кроваву різню яку він започаткував — рішив відновити монархічні традиції.

А як ті традиції виглядали то читачі переконалися вже із цього розділу.

Програма Франка то в дійсності не лише поворот до монархії, але також до середновіччя і інквізиції що убивають всяку свободу думки.

* — * — *

Видавництво „ЧОРНОГОРА“ Коломия, вулиця Лєлєвеля ч. 6.

Видає: 1) Бібліотечку Української Працюючої Молоді „Фронт Освіти“ — виходить щомісячними книжочками — Ціна у передплаті: 0.80 сот. чвертьрічно, 1.50 піврічно, 3 зол. річно.

Досі вийшло 5 випусків!

2) Журнальчик для дітей Українського Працюючого Народу „Юні Борці“ 1 раз у місяць ціна у передплаті: 0.60 сот. чвертьрічно, 1.20 піврічно 2.40 річно.

Досі вийшло 2 числа!

3) Інформаційний селянський часопис „Селянські Вісти“ — Тижневик — з літературним місячним додатком „Селянська Літературна Сторінка“ — Ціна у передплаті: 0.50 сот. місячно, 1.50 чвертьрічно, 3 зол. піврічно, 5.50 річно.

Досі вийшло 24 числа!

**Висилайте передплату розрахунковими переказами ч. кон. 19
на адресу: В-во „ЧОРНОГОРА“ Коломия Лєлєвеля ч. 6.**

ЗЕМЛЯ Й ПОРОДА (РАСА).

Іберійський півострів є переважно гористою високорівнею, перетятою ланцюгами гір. По Швейцарії — Еспанія найвище положена країна в Європі.

Між тими ланцюгами гір простягаються долини й високорівні (Костиція, що лучиться із степами Манчу і долиною Тахо, (Таю, лежить на 700-метровій висоті) так відокремлені і відділені одні від других, що різні провінції півострова могли захвати окремішний характер. Ті людські згуртовання майже зовсім незалежні, жили в повній, обопільній байдужності, а навіть ворогували між собою. Щойно пізніше штучна політична границя (межа) витворила спільну мову, що спричинило дальший, суцільний розвиток. В середніх віках португальці і мешканці еспанської, надморської провінції, Галісії, що межувала з Португалією, мали спільну мову. У тій мові їхні поети складали (віршували) свої поеми „romancero”. Однак протягом наступних століть португальська мова розвивалась окремо, затрачуючи всякі спільні прикмети з галісійським праджерелом і стала зовсім від нього відмінною, що сприяло побідному суперництву з давнім письменством. Осередками найдавнішої освіти на півострові ставали узбережжя морей і гірля рік. Освіта з отсих місць доходила до середини краю незвичайно тяжко. Протягом довгих-довгих століть, уся освіта й торговельна діяльність півострова, обнімала тільки надбережні провінції. Осередок краю і гірські провінції відносилися до освіти ворожо. Римляни потребували двісті літ, щоби заволодіти півостровом мимо того на Заході деякі провінції боролися з ними ще довгі літа опісля. В таких краях дуже легко засновується (організується) оружну оборону. Все те, що було перепоною будь-то для торгівлі, будь-то для загально-освітних цінностей, сприяло якраз боротьбі з наїзником. В горах Астурії і Галісії найшли приміщення християни, котрі втекли тут перед наїздом Аравів. Також відсіля в XV. ст. почали відбивати від Маврів народні простори землі, що колись приналежали до Еспанії — (звані „reconquista”).

„Cada enal su rey” — каже старинна еспанська пословиця, що на український лад значить „кожний брат, собі рад”. Тому-то можна сказати, що є не одна, а кілька Еспаній. Великий французький поет, Віктор Гюго (Hugo) казав, що Еспаній є стільки, скільки є провінцій в Еспанії. І справді, щож може лучити понурого й суворого Кастилійця, з безтурботним Андалюзійцем; загонистого й перестрашеного мешканця Валенсії виснаженого в боротьбі (в змаганні) з землею, з впертим Драгонцем, або з загадковим (містичним) Баском — нічо, крім спільної, політично-державної границі. Додаймо ще, що кожня з сих провінцій держалася не тільки цілком окремішного права, але

ще мали вони зовсім окремі мови. На півострові говорять до тепер мовою кастилійською, катальонською, баскійською, валенською, наріччям з Майорки і „bable” (або астурийською).

Еспанська порода (раса), хоч назовні державницька (завоювання Америки і святе Цісарство римське Карла V.) була завсіди у себе ворогом всякого об'єднання, ворогом зосередженої урядничої держави і необмеженої влади. Можна сказати, що нема більше ускладненої породи, як еспанська. Еспанський народ — є то народ в найбільшій мірі окремішний (особистий), прив'язаний передовсім і понад усе до своїх місцевих (регіональних) вільностей. Нарід волить терпіти нужду і голод, як зректися свободи та стративши її діставати в клітці поживні зернятка. Приміром: нема способу загнати до захисту жебраків, котрі є страшною язвою міст, сіл і прилюдних доріг. Сучасні, суспільні європейські ідеї, (думки поняття), є в Еспанії закрашені питомим відтінком. Еспанія була завсіди більше бездержавницька (анархістична), як громадянська (соціальна). Криваві наслідки з причини клясової (суспільних верств) боротьби із за якої багато еспанських родин виливало море сліз, не мали нічого спільного зі справою синдикатів (то є фахових робітничих спілок для оборони своїх інтересів); противно — ті події були особистим ділом одиниць, які засуджували і видавали присуд після своєї примхи.

Один з великих, еспанських мислителів (філософів) Анжель Ганівет, пише: „В середніх віках поодинокі, еспанські провінції хотіли мати своїх королів, розуміється не тому, щоби сю владу ослабити (підкопати.) Міста домагалися законів, щоби обмежити королівські права. Всі суспільні верстви, без ніякої різниці між собою, ждали багато вольностей (привілеїв). Наша батьківщина була тоді дуже близька до заведення державницького ладу, який полягав на тім, що кожний Еспанець бажав мати в кармані судове свідоцтво того змісту: Властник сього паперу має право зробити те, що йому сподобається”.

Еспанський індивідуалізм (необмежена воля одиниці) виявляється яскраво також в способі провадження війни, і то від часів Віріето е Сорторіо, аж до Еспос е Міна, Емпецінадо* і інших партизанів з часів воєн з Наполеоном. В Еспанії партизанська (самостійні, охотничі загони) війна сталася тому популярна (загально звісна і вживана) бо кожна провінція, кожне мале містечко, ведучи в той спосіб війну, могло мати своє власне військо і свого старшину (проводира) — отож іншими словами: кожний проводир партизанів міг собі уявляти, що він командант (зверхник) армії, чоловік посланий провидінням в моменті небезпеки. Повторяю: Кожний чоловік, що мавби бути у війську лише числом без голосу й волі, мав особистий почин, боровся не як машина, але як чоловік і в якійсь рішучій хвилині ставав з нього герой. Той дух індивідуалізму і регіоналізму — (Той дух необмеженої волі одиниці і льокального патріотизму) не раз вже рятував Еспанію. Наїзники поволі ослабали, натрапляючи на запеклий опір деяких геройських міст.

*) Віріето е Сорторіо, провідник Люзитанців, збунтованих проти римської влади: Згинув 140 р. перед народженням Христа.

*) Явіер Еспос е Міна — еспанський генерал (1784—1826) смертельний ворог Фердинанда VII., мусів втікати з Еспанії, куди вернув аж 1820 р.

Іван Мартін Дієз — великий партизан, який отримав під кінець життя старшинський степень (1773 — 1823).

Картагінці не вміли порадити собі з Сагунто, Римляни з Нуманцією, Французи з Сарагосою і Героною. Це не була оборона, подібна до оборони Вердена (Verdun) перед Німцями, до оборони, яку зарядив (зорганізував) один край підчас війни 1914—1918 р. Еспанські міста нераз цілковито безборонні і полишені на свої власні сили, боронилися самі в своїй власній обороні зубами й пазурами. Острів св. Маргарити, в війні о визволення Америки, боровився навіть камінням, у такий самий завзятий і льокальний (еластивий якійсь місцевості) спосіб, як Герона, Сарагоса, Нуманція і Сагунто. Історії Еспанії не бракує врешті ніколи інших подібних прикладів, кінчаючи на теперішній, домашній війні.

Мимо величезної переваги в амуніції (зоруженні) танках і літаках, Франко не міг собі дати ради на протягу двох місяців, з героїською країною Басків і Астурією, хоча краї ті, положені на півночі, відтяти від головних, воєнних, республіканських сил, були полишені на свої сили. А щож займає Франко по відступаючих, як не розвалини і пожарища? Ні одно з міст не піддался йому добровільно, в Мадриті і Теруелю кожний дім, кожний скрут мурів замінявся в нездобуту фортецю. (Підчас війни з Наполеоном, обложенці Сарагоси здапували нігтями салітру з мурів, потрібну до споряджування пороху). Чи сьогодні діється інакше, — чи спочатком домашньої війни еспанський народ, не маючи ще тоді зброї, не відпирав голими грудьми наїзників? Відкіля береться та сила опору? По просту тільки з ненависти до державної самовлади, тоталізму, накиненої диктатури. Баски бжають мати своє „fueros” (самоуправу), Каталонці своє „estatut” (теж самоуправу) в границях об'єднаної республіки, котра в Еспанії є самотнім мудрим способом державного ладу і правління.

В XVI. в. Костиція була вільною провінцією у середині держави, провінції були від неї незалежні, — панувала тут федеративна свобода, а не була се сполука провінції з необмеженою владою.

Коли Карло V. зробив на цю свободу замах, — розгорілося повстання так названих „comuneros”, оборонців останніх спільних (комунальних) вольностей в Костиції. Коли після здушення ворохобні, Поділля начальник повстанців з Толедо, Мальдонадос, провідник з Саляманки і Жуан Браво з Сеговії йшли у тюрму, на чолі понурого почоту поступав королівський окличник, що звіщає: „Ото справедливість яку вимірила Його Королівська Високість тим шляхтичам, засуджуючи їх як зрадників на відрубання голів, — Жуан Браво, почувши ці слова, припав розлючений до окличника, а опісля до короля, кричучи: „Брешеш — і той бреше, котрий каже тобі так говорити! Зрадники? — Ніколи! Оборонці вільностей королівства!” Вже на ешафоті (місце страчення) заглядаючи смерті в вічі, Жуан Браво, дійсно гідний свого імені почав суперечку з катом і думаючи про Поділляого сказав: „Убий мене першого, бо я не хочу дивитися на смерть найхоробрішого лицаря, який ще лишився в Костиції“.

Поділля у в'язничій келії, на передодні смерті, написав такий лист, звертаючися до родинного міста Толедо:

„Звіщаю тебе — короно Еспанії і світо світа і моє родинне місто, котре ніколи не щадило своєї крові, виливаючи рівночасно кров ворогів, щоби здобути свободу для себе і інших міст, — що я твій

законний син, Жуан де Поділля відсвіжу своєю кров'ю спомини твоїх давних побід. Наколи судьба не дозволила мені, щоби мої діла знайшлися в ряді тих, котрі тобі придбали славу, то винна сьому лиха судьба, а не моя воля. Прошу тебе, щоби ти приймила мою жертву, як пристало добрій матері. З радістю готовий я на смерть для тебе, та маю надію, що виховаєш на своїм лоні тих, які пімстять мене. Знаю що хвилина ся вже близько. Поручаю тобі душу мою, як покровительці християнства — не згадуючи про моє тіло, бо воно вже до мене не належить. Прощавай, Толедо!"...

Як виглядали війни на півострові в давних часах? Не обкидували себе вязанками рож! На ступнях, що ведуть на престіл, блистять червоні пятна. Один з королів, прозваний жорстоким — в тих часах, коли насильство було щоденним явищем, забив свого брата, щоби одержати корону, а опісля стратив королівство і корону за справою свого другого брата.

Насильство в історії сього краю виходить безнастанно на світло денне. Очевидно, треба то класти на рахунок тих часів, коли полагдження поракунків людською кров'ю, було правильним способом поступовання — не лише в самій Еспанії. Мимо того войовницький дух і жорстокість ціхують півострів і його різнородні народності вже в найдавнішій — стародавній добі. Іберійці боронили просторів своєї землі з завзяттям; були нагальні, нехиткі, завзяті й понурі. Еспанські Кельти — поневолені — відбирали собі життя. Баски були так хоробрі, що Римляни, на речі, що були неможливі до здійснення, говорили: „Спробуй змусити Кантерберійця, щоби подався взад"! Ганнібаль стрівся з завзятим опором Сагунто, де жінки забивали своїх дітей, а опісля самі добровільно гинули в полум'ях. Нуманція стала небавом для Риму тим, чим було Сагунто для Картагіни.

Римська кольтонізація поширювалась на острові тільки збройно. Варвари, заволодівши Еспанією, нищили себе взаємно. Їх володіння було військово (мілітарне). Араби як всі завойовники, появились в займанщині з мечем в руці. Боротьба між Арабами а християнами почалася другого дня після здобуття півострова. Вона перетривала цілі віки. Час, посуваючися безнастанно вперед, багато змінив — почавши від духа породи, а кінчаючи на будові й історії землі. Однак, то що напrawdę потрапило вкорінитися, перетривало найдовше, і буде так довго тревати, що деякі знаменні ціхи раси, видадуться нам в часі розвитку історії — незмінні. Подібною ціхою є саме нагальність еспанської душі.

Наближаємося до XIX. віку. Чи змінилося щось з того у вдачі Еспанців, що було завжди войовниче, жорстоке, непохитне? Еспанія XIX. віку є то край — між краями Європи, що провадить найбільше воєн, так внутрішніх, як й загарбницьких.

Тридцять, чи тридцять два рази виймає меч з піхви. Починається се століття війною і війною кінчиться. Ні, ні! Людина не є шляхотне сотворіння. А людина Еспанії, до котрої не має доступу милосердя, тим більше не є шляхотна. Еспанська порода — є тверда порода. Не буде зайвим тут пригадати, що всі чотири найбільше жорстокі

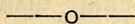
злочинці новітніх часів, лютуючі поза границями Еспанії, мали в собі еспанську кров. З Еспанії виводили свій рід: Італієць — Цезар Борджія, Француз — Марат, і Аргентієць Расас. Четверта потвора, живлячися кровю безчисленних жертв, то Астурієць, Бовес.

З жорстокістю, що вкорінилась глибоко в душах, еспанський народ лучить великодушність, лицарську погорду для користолюбивості та прямо всесторонні здібности. Коли Карло V. потребував полководців і державних політиків — Еспанія достарчувала йому їх безмірне число; коли Пилип III. зажадав святих, заповнилися вівтарі; коли Пилип IV. виявив замилювання до поезії, — ціла Еспанія кишла від поетів. Треба признати, що на півострові великі подвиги будь-то в житті, будь-то письменстві, чи в мистецтві, — являлися тільки тоді, коли народ доходив до голосу. До якої суспільної верстви, наприклад, — належали завойовники Америки? Їх рід виводився з найнижчої суспільної верстви — з простолюддя.

Між першими, що відкрили й здобули Америку, не стрінемо ані одного нащадка знатного роду. Не мали великих гараздів і ті, котрі перші дозволили себе спокусити на непевні пригоди життя.

До таких непевних пригод потреба людей, що породилися авантюристами-смільчаками, таких, що не мають значіння, не мають майна одним словом таких, що служилиби за гарматне мясо. Хтож се є Пізарро? Помічник свинаря з Труїлльо, син повії. — Хто є Кортес? Незнаний жовнір - піхотинець. Хто є Бальбоа? Готовий на все — юнак з Єрез, наймит Дон Педра Портасарреро. пана на Магуар. Хто є Дієго де Альмагро? — знайда, що заопікувався ним монастир в Альмагро. А інші, а решта, а ті найбільші навіть? Не багаті і обдаровані суспільними привілеями верстви, але наймолодше середовище, найважніші і найбільш енергійні заповнили кораблі, щоби причалити до американських берегів і щоби завдяки своїм трудам, заволодіти незнаною землею, яку попередно відкрила горстка сміливих мандрівників на морях Заходу.

Доперва пізніше, як вже добре переконалися, яке велике і героїське діло довершив народ, появилися родові призвища. Ті, що їх дістали, стають віце-королями, начальними полководцями, архиєпископами, особливими, королівськими висланниками, то є самодержавцями (тиранами) злодіями, а тільки часом — виїмково добродіями нових громадянств.

Еспанські ріки є переважно дуже рвучкі, тому не надаються до плавби, за виїмком Гвадальквіра о спокійній струї. По стороні Атлантийською океану пливе галісійське Мініо (Minko), Дуєро і Тахо, що окружає Толедо, то „найстарше місто світа“, — на півдні андалузійські ріки, як Гвадіяна і Гвадальквір. По стороні середземноморського узбережжя Ебро, що перетинає північну Кастилію і вливається до моря поміж Валенсією, а Барцельоною.

Початкові роботи над упорядкуванням рік і водяного будівництва (гідравлічні заведення), почалися в Еспанії спочатком минулого століття, але дали вони марні висліди, завдяки нездібности властей зза браку фондів. Республіканці в 1931 р. не вдоволялися тільки на-

черками, як уряд диктатора Прімо де Рівери, який рік-річно подавав тільки пляни до затвердження. Республіка забралася до корисного виповнення тих плянів, від чого-то залежна була майбутність цілих провінцій. Ся праця обнімала наводнення Андалюзії, управління ріки Ебро і заосмотрення цілого краю в електрику.

В сьогоднішнім положенні, яке спричинила домашня війна і чужинецький наїзд, не можна й думати про сі великі роботи, які були гордощами людей з 1913 р. Однак мимо того, мимо нечуваних труднощів наслідком війни, Республіка вводить поступенно в чин широкий плян земельної реформи (переміни).

Уррібе, теперішній міністр рільництва почав займатися (парцеляцією) поділом землі і штучним зрошуванням землі. Великим провінціям Еспанії, як Кастилії, Естрамадурі і частині Андалюзії — бракує води. У Альмерії бувають цілі літа без краплі дощу. В багатьох місцевостях канали, водопроводи і збірники води лишилися в такому стані в яким були за часів римських і арабських. На тій ділянці треба великої направи й переміни. А тоді дуже поправилося життя бідних рільників і слідувавби сільсько-господарський розвиток краю. Однак почини молодого середовища Республіки натрапили на бездільність і опір землевласників, для котрих введення машин було небезпекою.

Не забуваймо, що Еспанія се останній край, в якому так дуже спізнилися з уживанням рільничих машин. Землевласники завсіди противилися новітній техніці, (вправі в виконванні праці) і способам нового використання праці. — Наколиб ми повірили економістам (знавцям господарювання) то розумне використання ріллі і її грубших верств моглоби запевнити сьому краєві „вік добробуту і праці для всіх“.

Юліан (Жіль) Мох у своїм творі „Республіканська Еспанія“ доконечно потрібний для всіх, котрі хочуть познайомитися з освітою і суспільною працею Республіки, пише про наводнення півострова в слідующий спосіб:

„В Андалюзії“ — числа сі відносяться теж до інших провінцій — „видають на публичні роботи мільярд пезетів (пезета - 1 франк), за що можнаби запевнити хліб 300.000 родинам, які нині живуть на пустелі“.

Мільярд пезетів! Кількож мільярдів проковтнула шалена, домашня війна, викликана збунтованими генералами, що послуговалися пущими, без змісту кличами, як „Пробудися Еспаніє“ —

Еспанія се багатий край, (що зовсім не вадить, що нарід живе там все в крайній нужді —) і із усіх країв Європи є найбільше „самовистарчальна“ — то є має всего доволі. Чи — якби було інакше, Муссоліні і Гітлер захотілиби її ограбити? Є там хліб, вино ярина, олива, овочі, мід, риба, мясо, полотна, шовк, мінерали (копалини і сирівці всякого рода. Зазіхання на сі сирівці були одинокою причиною німецько-італійського нападу. І тільки тим можна собі пояснити кошовну поміч, яку дали Франкові спочатку Німці (дотепер кошта німецької держави виносять 5. мільярдів франків), а опісля і Італія. Чи оба диктатори, — у яких є великий брак сирівців, — ведуть в Еспанії так звану „малу війну“, в котрій згинуло вже около 1.000.000 людей, — хочуть запевнити собі в той спосіб середники для майбутньої, великої, світової війни?

На всі ці питання дає докладну відповідь будова землі (геологія) півострова Іберійського. Еспанія є значно багатша на мінерали, як Абісинія і давні німецькі колонії. Богаті зложка заліза знаходяться в околиці Овієдо, недалеко Віго і в займлених провінціях краю Басків, а найбільша в Європі копальня є в провінції Усельва недалеко копальні живого срібла в Альмоден, знаходяться багаті копальні олова в Пеніяррай. По цілیم півострові наче розсіяні копальні вугілля, срібла, фосфату, піриту, графіту, цинку і мангану. Також еспанське Марокко має залізо, олово і манган. В часах монархії і в перших роках Республіки, чужинецькі гроші не могли пустити в рух усіх багатств краю, — тому нічо дивного, що з хвилею, як в Еспанії почався політичний хаос (безладдя), дві найбільш пажерливі і ненаситні, держави вп'ялили в неї свій виголоднілий зір.

Першою пробою, щоби досягнути досить далеко сягаючі побажання (аспірації), було засновання 1934. р. товариства італійсько-німецького, що мало на меті визиск природних багатств Еспанії. Італійців заступав в тім товаристві „Союз (федерація) Промисловців“, а з німецької сторони „Metallgesellschaft“ (Товариство металівців). Технічним дорадником був Дубніков, російський емігрант (втікач), котрий примандрував до Еспанії в 1934. р. Дату (час) вибрали всамраз добру. На чолі влади стояв Леру (Lerrona) приятель великих промисловців, а також кандитат (стараючийся о посаду) на диктатора Жіль Роблез, прихильник італійського і німецького фашизму. То товариство засновано з ясною метою, щоби рішучо унезалежнити Італію і Німеччину від англійських, французьких і шведських ринків (заміна товарів). Дубніков вибрав собі головну квартиру (селитьбу) у Барцельоні, де заснував мінеральогічну робітню (ляболяторію). Ходило гут о синтетичний матеріал (зложену річ) до палення для моторів (електричний двигун). В наслідок звідомлення Дубнікова — долучено до актів товариства військовий записник (меморіал), який стверджував вагу еспанських матеріалів, що мали вправляти в рух машини для німецьких літаків і підводних човнів. У два місяці після побіди „Народнього Фронту“ („Frente Popular“), і три місяці перед повстанням Дубніков замкнув канцелярію і виїхав до Італії. Він постарався доставити Німцям технічний плян (начерк), що обіймає еспанське Марокко, де Німці почували себе як дома, бо перед великою війною діяльність німецької фірми (назва підприємства) Маннесман в еспанським і французьким Марокку в 1906. р. спричинила славнозвісну аферу (подію), що грозила вже тоді спричинити світову війну. (Прогнаний з Марокка, у перших місяцях війни 1914. р. Маннесман, повернув там зараз по заключенні мира, щоби після згадки в „Nev York Times“ дістати там концесії (дозвіл на підприємство). 27. серпня 1936. р. війська генерала Франка займили всі копальні Ріффу, разом з німецькими концесіями.

Ново заснованому в Севілії Товариству „Hisma Lamitads“ дали монополь (виключне право на якусь продаж) на всі сирівці, що походили з Марокко. „Hisma Lamitads“ заснувала свою філію (відділ товариства) в Берліні під назвою „Ровак“. Усі давніші умови перечеркнено, а нові мусів „Ровак“ затвердити. Особлива точка умови каже, щоби перевозом еспанських сирівців займалися німецькі купці на власне ризико (непевний вислід) і щоб вони давали до розпорядимості „Hisma

— Rowak“ німецькі кораблі, що плистимуть під охороною воєнних панцирників. Німці платять на разі на папері, відтягаючи суми від довгу Франка супроти німецької держави, що виносять вже 500.000.000 долярів. „Hisma“ є то зовсім німецька організація (товариство те укривається під еспанською назвою).

Німці отримали вже 800.000 тон, які належать їм на підставі умови. 22. грудня 1936 р. Едгар Мовсер депешував до „Chicago Daily Necos“ Велика німецька фльота (воєнні кораблі) довозить до Еспанії зброю, а вертає до Німеччини з залізом.

До сього часу положення Німеччини ізза браку заліза, було дуже поважне. Англія в наслідок зоруження, відібрала від „Третього Райху“ шведське залізо, то є найліпше джерело постачання. Диктатор державного скарбу, доктор Шахт, обмеживши споживання масла, видумав плян, після якого увесь місцевий матеріал мавби йти на (фабрикацію) виготовку гармат, чого маєся розуміти у воєнній Німеччині не вільно обмежувати.

Можна сказати без переборщення, що німецька інтервенція в Еспанії спасла програм (постанову) зоруження „Третього Райху“.

Німці отримали в грудні 1936 р. дозвіл на підприємство (концесію) на цину і концесію на залізо в Віго, а в місяць опісля зажадали ще додатково також концесій в Естрамадурі. Але тут стрінула їх немила несподіванка від їх італійських союзників. Численні відділи італійського війська причадили в Кадиксі, але не пішли вони на лінію воєнних подій, лише в околицю копалень, щоби захистити їх перед німцями, які моглиби обсадити копальні військом (окупація).

В січні Італійці почали наступ на Малягу, яку займили по місяцеві, щоби підготувити вимарш на Картагену, бо в тій околиці знаходяться багаті зложжа заліза, олива і міді. Підчас того, коли Німці й Італійці ведуть явну війну, щоби забезпечити собі сирівці, міжнародній капітал працює закрито, з тими самими державами, запродуючи еспанський народ після умовленої ціни.

Земельна Реформа.

Коли в 1930 р. заламалася в Еспанії диктатура Прімо де Рівери в зв'язку з чим, пізніше роком спричинила упадок монархії, партії еспанської лівиці, котрі дійшли до влади станули в обличчя цілковитої руїни краю, що отрясався з середньовічних пут.

Нелегкі завдання чекали молоду Еспанську Республіку. Постановлено розділ церкви від держави, секвестр маєтків єзуїтів (семий раз по черзі на протязі одного віку) та аграрну реформу. Еспанія класична країна феодалізму на ділі була власністю около 50-ти тисячів поміщиків. Наводжу дані, що знаходяться в книжці „Spain in revolt” Лондон 1931 М. с. Сабе.

КАТЕГОРІЯ:

	скількість:	обшар в га	‰
Великі поміщики	50.000	23,200.000	51,5
Велика посілість сел.	700.000	15,800.000	35.2
Дрібна власність	1,000.000	5.600.000	11.1
Малоземельні	1,250.000		2.2
Рільні робітники	2,000.000	1,000.000	0‰
Разом	5,000.000	45,000.000	100 ‰

З цього видно, що на 45,000.000 гектарів управної землі Еспанії половина належала до великих поміщиків. Про такі великі посілости в Західній Європі, а навіть у Східній вже давно й ніхто не чув.

		поверхня у гектарах	‰
Велика посілість	Маєтки понад 200 гектарів	7,468.029	33,29
Середня посілість	Маєтки від 100 до 250 гектарів	2,339.957	10.43
	Маєтки від 10 до 100 гектарів	4,611.709	20.56
Дрібна посілість	Загальна сума	14,419.775	64,28
	менше від 10 гектарів	8,014.715	35,72
	Разом	22,434.490	00,00

У XVI. і XVII. віці одна п'ята частина усього управної землі Еспанії належала архієпископу з Толедо, до половини XIX. віку ціла Анда-

люзія, найбільше урожайна провінція півострова була власністю 50 поміщиків, до вибуху останньої революції у Мадриті 383.062 гектарів землі належить 14 аристократам. Подаю докладні дані:

Обшар у гектар.

Князь	de Medinaceli	79.147
Князь	de Penoranela	51.016
Князь	de Villahermosa	47.203
Маркіз	de Alba	34.455
Маркіз	de la Romana	29.095
Князь	de Comillas	23.720
Князь	de Fernan Nunez	17.733
Князь	de Arion	17.689
Граф	del Infanitado	17.171
Граф	de Romanones	15.132
Граф	de Torres Arias	13.644
Маркіз	de Sestago	12.629
Князь	de Mirabe	12.570
Князь	de Lermo	11.879
Разом 14 власників		383.062

Статистика, а також Мільо у своїй капітальній праці „Рілені проблеми” (том четвертий) стверджує, що великі феодалні пани, становили 1 проц. селянського населення і скупчували у своїх руках більше чим половину управної землі. Величезні маси малоземельних і безземельних жили у той час у страшній нужді. На п'ять мільонів селян три мільйони із них були власниками карловатих господарств о так малій поверхні, що рівень їх життя не був цілком вищий від безземельних, або від поденщиків.

В 1932 р. Андалузії, а навіть недалеко воріт Мадриту були села де рільні робітники мешкали разом з родинами в яскинях скал, або в ямах звідки вибрано пісок, В останніх роках монархії денний зарібок виносив 3 пезети для сільського батрака — наймита, для жінок 1.50 пезета.

Праця зачиналася перед сходом сонця і тривала до заходу, при чому треба зазначити, що ці феодалні невільники, мали цю працю запевнену найбільше для 100—200 робітників. Вони постійно голодували. У декотрих провінціях сільське населення живилося корінцями і жолуддю. А що жолуддя потрібне було як корма для свиней великих обшарників то „Цивільна Гвардія” нераз арештувала бідаків за „тяжку провину” збирання жолуддя. Серед соціальних проблем Іберійського півострова — проблема безземельних вже від віків займала перше місце.

Протягом 18—19 віку ніякий край в Європі не перейшов через стільки потрясень, революцій і змін урядів, що Еспанія.

Як що приглянемося ближче тим подіям то бачимо, що війни карлістів виглядатимуть як приготування — прелюдія до братовбійчої війни в 1936 — 38 р., що тривала 19-ти віків.

З одного боку ліберальний мадритський уряд, який часто брав примари за дійсність — з другого боку безсумлінна феодална реакція, що спіралася на високе духовенство і армію в котрій один генерал у дієвій армії припадав на 538 жовнірів, а один офіцер на 10 жовнірів (в 1931 р. еспанська армія начислювала 105.000 людей, в тому 135 генералів, 5938 офіцерів вищих степенів, 5281 капітанів і 5707 нижчих офіцерів) — феодална реакція заслонювалася програмою абсолютної монархії і оборони церкви, на те, щоби за всяку ціну („*per fas et nefas*”) (було не було) задержати свій стан посідання, що був глумом над почуттям всякої людської справедливості.

На початку ХХ. віку Еспанія почала будитися поволи зі свого летаргу (несвідомий сон). Каталонія, Астурія і край Басків — стали промисловими країнами. В 1930 р. число гірників, фабричних і портових робітників, залізничників і промислових робітників виносило около 2 міліони. Платня і життєвий рівень робітників, був так, як і безземельних нижчий рівня робітників на Балканах.

Молода республіка занялася передусім долею рільних робітників — поденщиків. В Андалюзії і Естрамадурі поденна платня зростає з 3 — 8 пезетів. Селянство почало жити надією на кращу будучність, і дійсно ті маси анальфabetів, що жили в нечуваній нужді — в перших роках республіки пізнали уперше в житті значення слова: надія! „По селах центральної Еспанії — пише Мільо в своєму великому творі „*Les problemes agricoles*” том IV-тий селитьби селян складаються переважно з одної кімнати.

Вистарчить заглянути крізь відхилені двері, щоби пізнати ціле господарство у куті кімнати, що складається з залізного ліжка, 2—3 крісел і лави. Долівка це звичайно зісохле лушпиння цитрин.

Серед тих домів здається „люксусовим” той дім, що має вікно — решта мають звичайні діри в мурі і лише одинокі двері дають доступ світла, куди й проходять хмари диму з ватри.

В 1933 р. один селянин з Андалузії говорив представникові „Ню-Кроніклъ” таке: „У 5-тій годині вечером наші жінки вертають вже з праці. Республіка завела 8-годинний день праці, так, що можуть зварити вечерю, а опісля ще зайнятися шиттям і латанням одєжі дітей, а ми маємо час на працю в селянських організаціях і на розмову з сусідами. Приносимо тепер до дому 7—8 пезетів про що давніше ніхто й не міряв”.

Однак земельна реформа і проблема наводнення країни після проголошення Республіки, якось не могла вилізти з грубих томів бюрократичних актів на денне світло. Землеміри та урядники „Інституту Земельної Реформи” забирались до парцеляції землі черепашиним кроком. Колиж нетерпеливі зголоднілі селяни питаються уперто про судьбу обіцяної земельної реформи — міністр рільництва відповідав їм клясичним реченням: „закон земельної реформи вимагає очеркненого протягу часу, тому мусимо очевидно погодитися з тою конечністю”. Протягом цього часу переводжено кольонізацію 50.000 селян на рік, що означало би, що сама кольонізація лише безземельних селян, мала би тревати 40 років.

Постійний, пляновий, методичний саботаж старої бюрократичної реакції і нелегальні впливи великих поміщиків спричинили те, що

навіть той мінімальний проєкт залишався утопією. Від 1931 р. (повстання Республіки) до 1933 (уряд Лерро — Жіль Роблез) на 45,000.000 ґа землі розпарцелював... аж цілих 40 тисяч т. зн. 0009 проц. От що називають анархією і комунізмом.

Наступ назадницьких елементів починається весною 1933 р. Батрак-наймит має очевидно право до 8-годинного дня праці і до 8-ми пезетів платні — щож однак порадити, якщо тої праці нема. Великі поміщики вирішили започаткувати великий солідарний страйк — землі лежали відлогом, або перемінювали їх на пасовиська. Там де доти працювало 100 а то й більше рілних робітників, там вистарчало тепер 2—3 пастухів.

Саботаж в кінці приносить тріумф; в 1933 р. приходить до влади уряд прихильників старої монархії, який наслідує італійсько-німецькі взори. Вони рішають діяти методами гітлерівськими і фашистівськими. Антоніо Прімо де Рівера, син помершого диктатора на взір гітлерівських С. Г. творить еспанську фаляngu, або так званий рух фашистівської молоді, ведений інструкторами спровадженими спеціально з Німеччини.

Жіль Роблез вихований в традиціях єзуїтського семінара в Саляманці закладає на зовні позірно республіканську „Аксіон Попюлер“ яка об'єднала великих землевласників, мійських богачів, промисловців і фабрикантів, котрі лякаючись „червоної небезпеки“ рішаються шукати опіки під крилом опікунчого фашизму.

З другого боку республіканські маси Еспанії зачинають думати про спільний фронт оборони.

Зарисовується поволи фронт братовбивчої війни 1936.

В жовтні 1934 р. — фашизм відкрив перед Еспанцями своє правдиве обличчя (маю на думці Астурію затоплену в морі крові). Еспанці вже незабудуть проте обличчя. Потреба зведення усіх сил ліберально демократичних давала відчуватися щораз більше. Врешті надійшов день 6 лютого 1936 р.

Еспанія у хвилині побіди „Народнього Фронту“ була ще й дальше країною напів феодальною. Соціяльні противенства заіснувавши тут були незрозумілі для західного європейця; у листопаді 1935 року висота платні по селах впала нижче рівня платні, яка була за часів монархії. В Андалузії рілні робітники діставали 1·75-2 пезетів денно. В Естрамадурі декотрі землевласники казали працювати наймитам дванадцять годин, лише за харч. Парцеляцію землі здержано цілком. Поселенців проганяли з їх наділів, повертаючи землю назад обшарникам. Ті з феодальних панів, котрі воліли залишати землю в руках поселенців, одержали від уряду за свої „страсти“ суму 500 мільонів відшкодування (це називається „більшовизм“). Одночасно держава признала церкві відшкодування у сумі 300 мільонів пезетів (і це теж „більшовизм“).

Ще й дальше щорічна урядова статистика виказувала, що серед сільського населення на 1000 померших, 500 становили діти нижче 5 років.

Ще й дальше на сто Еспанців-дорослих, сорокп'ять не вміло читати, ані писати.

Оце сумна, трагічна спадщина, яку одержав по монархії і чотирьох роках республіки уряд Мануїла Азани. В кілька днів після виборчої перемоги голова ради міністрів заявив висланникові парижської газети „Парі Суар” наступне:

Перед виборами ми установили мінімальну програму реформ, котрі зреалізуємо. Хочу правити згідно з законом. Ніяких небезпечних новостей! Хочемо спокою і порядку! Ми є умірковані!

Демократи Іспанії сподівались, що вдасться їм довести до якогось можливого поладнання з силами варварів. Хотіли на тому самому ґрунті, в ідилічному мирі погодити Середньовіччя з Сучасністю. Ці події показалися згубним самообманом. На свої пацифістичні наміри демократи одержали дня 18 липня 1936 року недвозначну відповідь на вістрях багнетів наємних військ генерала Франка.

З другого боку маси робітництва і селян натискали на Уряд, щоб врешті виконав свої обіцянки. Проте вони вибрали той уряд, тому, що приобіцяв їм хліб і людську платню, лікарську допомогу, школи і земельну реформу. У Андалузії і Естрамадурі, а опісля і у інших провінціях приведені до розпуки селяни починають розуміти, що тільки тоді дістануть виміряну землю, коли урядові кола будуть поставлені перед доконаним фактом.

Уряд зрозумів, що повільна бюрократична машина не рушить з місця й делегував комісії агрономів і урядників „Інституту аграрної реформи”. Число поселенців на наділі землі у половині марта виносить 150 денно, у квітні доходить до 500, а у травні навіть до 1000 осіб денно. Здавалося, що земельна реформа у Іспанії входить врешті по довгих літах в стадію реалізації.

Приготовляємо вже другий КАЛЕНДАР-АЛЬМАНАХ „СВІТ ПРАЦІ”

на 1 9 3 9 р.,

Висилайте матеріяли, знімки, оголошення. Передплата: 1'60 зл. з по-
руч. пересилкою 2 зл. — У збірних
замовленнях ціна 1.40 зл. з нашою
порученою пересилкою.

Несміє бути у 1939 р. ніодної хати
селянина і робітника, де не було
свого рідного Календаря. Шліть пе-
редплату! — Спільно творімо наш
Календар. — Календар буде мати
около 400 сторінок друку (у двоє біль-
ше: ший чим у 1938 році), —:

Парцеляція землі.

Діло Монархії
1907 — 1931
(протягом 24 літ)

68.151 гектарів

Республіка
від серпня 1933
до лютого 1936
(протягом 3 літ)

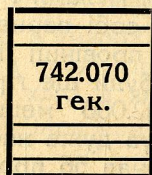
164.265 гектарів

Республіка
від лютого до
липня 1936 року
(протягом півроку)

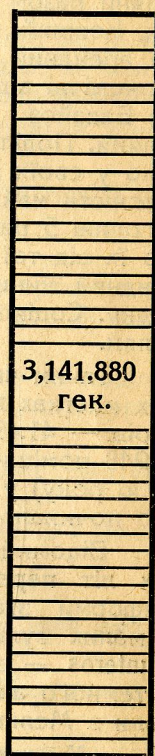
742.070 гектарів

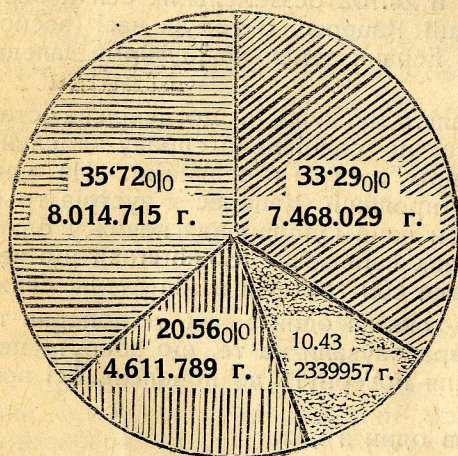
Після липня
1936 року в часі
домашньої війни

3,141.880 гектарів.

До липня 1936 року

Малоземельні 10 гек.

від 10—100 гек.

від 100—250 гек.

Велика посілість

Посілість
середня

Селянський рух розпочався в бідній і великій провінції Кацерес. Тут власне за часів першого уряду Азанії, кільканадцять тисячів селян, (*Yunteros*) що мали мули, але не мали землі — одержали право аренди на землі зле загосподаровані феодалними баронами. В 1934 - 35 році ці селяни були прогнані і з тих земель реакційним урядом Жіль Роблез — Лерро. Після виборчої перемоги „Народного Фронту“ осмілились селяни поставити провінціальному відділові „Земельної Реформи“ ультимативне домагання:

„Якщо до 48 годин не даєте нам землі то візьмемо її собі самі“. Начальник земельного бюро в Кацерес де ля Фунте видав дня 7 березня 1936 року обіжник, що в ньому пропонував великим поміщикам порозуміння. На цей обіжник ніхто не відповів. По впливі 5 днів селяни разом зі своїми мулами і возами з'явилися на поміщицьких ланах. Кожний виділив собі парцелю, щоби її управляти і платити за неї арендний чинш. У провінції Бадайос на пограниччі з Португалією економічні відносини були ще гірші чим в провінції Кацерес. Провінція Бадайос мала 702.000 мешканців, що 90 проц. з них становили селяни. Поділ землі був дуже несправедливий 2.496 поміщиків скупчувало у своїх руках понад 56 проц. усього землі. Середня і мала землевласність майже не існувала. 25 березня у 150 селах провінції Бадайос у годині 5 рано селяни викопали борозни довкола поміщицьких ланів що їх від тої хвилі вони обняли у аренду і зобов'язалися платити арендний чинш. Все те відбулося зовсім спокійно і у вірцевім порядку. Соціалістичний уряд „Народного Фронту“ легалізував акцію селян.

Таким чином в несповна два місяці поселилося у 1.502 поміщицьких маєтках в провінції Бадайос, що їхні лани начисляли 105.090 гектарів — 41.499 селян (*Yunteros*) — а 24.702 безземельних селян осіло в 948 поміщицьких маєтках провінції Кацерес. В тому ж часі (весною 1936 року) у всіх інших провінціях Іспанії земельна реформа заледви що починала входити в життя.

Відомий американський журналіст Луї Фішер, що декілька останніх літ перебував у Іспанії вивчаючи спеціально справу земельної реформи згадує у своїй книжці про зустріч з селянами: „На одній з малих вуличок одного містечка провінції Кацерес я зустрів трьох *Yunteros* — верховинців (щось гейби наші Гуцули) вдягнених у блюзи з темного аксамиту у великих чорних капелюхах (*Sombreros*), що вертали з Мельпартіди де поділено саме 600 гектарів землі поміж селян.

„Ми жили досі як у клітці — сказав один з них — доперва тепер виходимо на волю“. Вони розраховували на те, що зберуть перші жнива осінню 1937 року, а опісля повернуть до копалень. Всі вони були соціалістами.

Це доперва початок — сказав один з них.

На шляху до Труїлля я побачив з дороги працюючого у полі чоловіка. Я висів з авто і прикликав його. Був це молодий селянин Факундо Мартін що працював на наділеній йому парцелі урожайної землі. Він заявив мені, що його положення покращало, та що всі селяни здоволені, хоч платять, як арендний чинш, одну четверту частину зборів. Факундо був ще нежонатий, хоч мав вже 26 років; жити... не так легко, щоби можна було оженитись” — так закінчив він своє оповідання.

У Боркарота, малому містечку провінції Бадайоз, я попав на соціалістичне віче. Біля 300 чоловік зібралося у народному домі (Casadel puebla) вичікуючи на промовця, що мав прибути. Треба було використати нагоду, щоби побалакати з зібраними, що я й негаючись й почав, та непомітно проштовхуючись на сцену залі я спитав голосно:

— Чому Ви є соціалістами?

— Тому, що хочемо бути вольними людьми — відповіла одна з жінок.

— Тому, що не хочемо помірати з голоду — відізвалась друга.

— Чи-ж досі бракувало Вам харчевих продуктів? — спитав я, а у відповідь мені розлігся по залі розкотистий регіт-сміх...

Тоді я попросив присутніх, щоби ті, що їдять м'ясо два рази в тижді, піднесли руки до гори. Ні один не підніс руки.

— Хто з Вас їсть м'ясо один раз в тижді? Знова ніхто не підніс руки. Якась жінка встала і толкувала мені, що їхні харчі, це юшка з бараболь і городовини, чорна кава і хліб, а деколи й сардинки.

А чи діти мають у волю молока? Знов спитав я. Декілька жінок вказали на свої груди.

Доки ми маємо у грудях — сказала одна — доти діти мають молоко, пізніше вже ні!

Чи дав вам новий уряд землю?

Так всіх наділено землею. Тепер зродилась надія на краще майбуття, та їсти вже сьогодні треба, а до жнив ще далеко. Грошей нема, потрібно рілничого знаряддя й худоби.

Маємо тепер вже землю — почувись голоси — але це замало, щоби можна по людськи жити. Ці заяви присутні одобрили бурею оплесків.

Питаю дальше: — А чи не станете Ви тепер дрібними капіталістами? — Це питання викликало загальну втіху.

— Заживемо-ж і ми врешті як люде живуть — і може настане край звірячому животінню...

— А поміщики-ж, що? Загальний сміх...

— Хай і вони трішки поплачуть — ми-ж проплакали ціле життя — заявила одна з матерей.

— А, що, коли вернуть до влади праві і відберуть Вам землю?

— Мусілиб перед тим нас всіх поубивати...

— Ніколи не дозволимо їм повернути до влади! Вже не змусять нас до того, щоби ми вмирили з голоду!

Весною 1936 року, саме перед подіями, що привели до домашньої війни, всі великі землевласники уважали за нещастя, виданий наказ обовязкової аренди землі безземельним селянам, хоч ті землі нераз стояли відлогом. На події в Кацерес і Бадайоз вони дивились, як на початок кінця. Ставало щораз ясніше, що посідаючі класи не погодяться так легко на земельну реформу, що її вони вважали першими кроками на шляху до соціалізації. Лютневі вибори принесли їм розто-рошуючий погром.

Дуже багато аристократів втікло тоді за кордон з грішми, ті-ж що залишились не позбулись однак войовничого духа.

Доти поміщики мали средства, котрими змушували своїх різних робітників голосувати в користь правих партій. В богатих селах — замешканих лише декількома поміщицькими родинами і кількома сотками селян-соціалістів — підчас виборів, більшість голосів, якимсь „чудом” діставав реакційний кандидат.

Після переведення земельної реформи феодальні барони були вже позбавлені змоги робити натиск на народ. Вони бачили не лише економічні наслідки в свою некористь, але й боялись, що випустять із рук раз на все владу.

Виборча перемога „Frente Popular” була для них грізною пересторогою.

Один з французьких журналістів писав під датою 16 липня 1936 року з Барцельони:

„Еспанія є дуже бідна і дуже відстала. Мусить шукати шляхів суспільного оздоровлення. Селяни і робітники домагаються грімким голосом поправи життєвих умовин. Реакція, коли лише захопила владу правила повсякчасно при допомозі терору, що є доказом, що вона не вміє правити і до цього не є покликана. Якщо ліберальні республіканці і соціалісти будуть поступати розумно, їхня виборча перемога, досягнена перед двома місяцями, відсуне їхніх ворогів від влади на дуже довгий час, а може й на все. Права реакція складається з великих землевласників, вищого клеру, монархістів і промисловців.

Під цю пору ця нечисленна горстка є розбита і дезорганізована. Головна їхня надія спірається на державний переворот, що його вони сподіються перевести при допомозі армії і цивільної гвардії („Guardia Civil”).

Слова французького кореспондента сповнилися три місяці пізніше з математичною точністю.

Вислід домашньої війни матиме величезний вплив на міжнародне положення та на суспільний розвиток світа.

Найважлишою проблемою є однак будучність Еспанії — Чи побачимо її розчавлену, заковану у кайдани її найздітниками, конаючу на руїнах і скервавлену, чи теж вона відродиться на наших очах, дарма що ослаблена незвичайним зусиллям — але повна віри у саму себе? Це у перше від віків еспанський народ рішає про свою долю у тій боротьбі на життя і смерть.

Після закінчення війни він продовжуватиме боротьбу за свої права. Мільйони людей, що були доти робучим тяглом, або механічними роботами (бездушна машина), здобули свідомість своєї ролі, яку вони виконують у своїй країні. Оте освідомлення у революційному часі, стало психологічною іскрою, яка запалила незмірні засоби фізичної і інтелектуальної енергії. Визволились нові сили людства, що їх від денного світла відділювала тоненька плівка аристократії і плутократії. Франко бувби приневолений силою факту своєї реакційности загнати ті сили знов у темряву.

Еспанія надто терпеливо і надто довго чекала на те освідомлення. Богата таланами і скарбами природи, вона може дати Європі й людству багато більше чим дала до тепер.

Республіканські вожді на чолі з президентом республіки, Мануїлом Азаною і прем'єр-міністром проф. Жуаном Негріном говорять з ентузіазмом про будучність своєї країни під новою владою.

Інженери збудують греблі, щоби добродійні води зросили спалені поля Кастилії, Андалюзії і Естрамадури та дали нещасним, бідним селянам подостатком поживи і піднесли добробут.

Пожвавиться розбудова сітки залізниць та морських пристанів, гори пожертвують скарби своїх мінералів, а копальні будуть експлуатовані (господаровані) так, що ціла країна користатиме з них, а не лише горстка упривілейованих.

Еспанія поверне до Європи і причиниться до її відродження.

А коли смерть перестане збирати своє кроваве жниво на полях боїв, еспанський народ народиться ще раз, бо лише це одиноке може розгрішити і усправедливити нинішню жахливу різню — бо колиб Еспанія мала впасти знов у попередний феодальний сон, бувби се глум над мільйонами поляглих героїв та глузування з живих.

* * *

Дорогі Браття і Товариші!

**Будуємо і творимо Нову Добу у русі
Українського Світа Праці.**

**Передплачуйте окремі книги Бібліотеки
„НАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ“**

**Поширюйте масово видання Бібліотеки
„НАРОДНОГО УНІВЕРСИТЕТУ“**

Зміцнюйте освітний фронт Українського Світа Праці!

**Гоніть від себе „чорних духів“ тоталізмів
які хочуть, щоби Український Світ Праці
був їхнім рабом!**

Памятайте, що все досі створене Керівництвом „С.В.“ це Українська Селянсько - Робітнича Кервавиця — це перше від нікого незалежне надбання Українського Світа Праці!

Усвідоміть широкі маси Укр. Світа Праці, що лише спільними нашими братніми зусиллями збудуємо Могучу Силу Українського Світа Праці!!

**Незабувайте, що всі наші вороги скжееніють
і кидають громи на нашу працю, бо вони не при-
викли до того, щоби Український Світ Праці щось
робив без чиеїсь „опіки“!!**

ХТО ДІЙСНО СВІДОМИЙ ТОЙ МУСИТЬ ЙТИ З НАМИ!

НАРОДНИЙ ФРОНТ

Першу притоку до створення Республіканського Фронту, який опісля мав перетворитися у Народний Фронт — дала завдяки своєму злочинному підступові — правиця.

Президента Еспанської Республіки вибирається на спеціальному зібранні Кортесів (парляменту). У тих виборах бере участь 946 послів з повноправністю голосування. В голосуванні, дня 11. травня 1936 р. взяло участь 837 послів. Вислід був слідуєчий: Дон Мануель Азанія 754 голосів; Дон Рамон Гонзалес Пенія 2; Дон Алеядро Лерру 1; Дон Франціско Лярго Кабалеро 1; Дон Мігуель Прімо де Рівера 1. Чистих карток віддано 88.

На Мануеля Азанію голосували крім партій Народного Фронту, **Баскійські націоналісти**, (приклонники старово ладу) **радикали і ліберальні (вільнодумні) демократи**; **Катальонська Регіональна Ліга** (місцевий союз) і **Аграрна партія (середні землевласники)** Білі картки віддали партії „**Acción popular**” Жіль Роблеза (фашисти) і малі монархістичні гуртки. Вибори Президента Республіки були легальні (правний вчинок в рямах легальної конституції). Всі партії, крім монархістів (приклонники королівства) і анархістів, голосували майже однозгідно.

Другого дня по виборах почався міністеріяльний кризис. Президент Республіки запросив на нараду провідників парламентарної більшості, а також опозиції, послів: Мавра, Вентоса, Портеля, Жіль Роблеза і Цида. Скрайні партії, фашисти з „**Acción popular**” — заступлені Жіль Роблезом; землевласники — заступлені Цидом, Катальонська Ліга — заступлена Вентосом — підчеркнули в той спосіб свою льяальність (згідність зіснуючим ладом і з законами) у відношенні до Республіки. На жаль, ця льяальність не тривала довго, бо вже 18. липня **проводирі тих трьох партій, станули по стороні збунтованих генералів**, не тому, щоби боронити Республіку, але щоби її знищити Користаючи зі своїх привілеїв президент Азанія, поручив Сонтяго Цесорес Квірога установити уряд. Після кількох днів ново-установлений уряд з'явився перед парламентом, від якого дістав заяву довіря. В той спосіб установлено всі легальні частини (органи) влади. Так виглядала якраз Еспанія 18 липня 1936 р. коли-то збунтувалися генерали, — Еспанія зі своїм президентом, вибраним волею Народного Зібрання, зі своїм парламентом і урядом, який мав повне довіря від президента і парламенту. Ті, котрі запевняють, що бунт вибухнув (спалахнув) проти президента-самозванця (узурпатора) і проти неправного уряду — хіба стратили цілковито пам'ять. Можна додати, що стратили також честь і почуття справедливості супроти власної вітчизни.

Військовий бунт готовився від давна. Праця потаємних змов (кон-

спірація) почалася в 1935 р., щоби перешкодити поворотові до влади партіям лівих. Коли 1 серпня 1932 р. збунтувався генерал Санюріо, спочатку засудив його воєнний суд на кару смерті, але потім, коли Кортези дарували йому кару (амнестія) він з „вдячності для Республіки, **станув на чолі заговорників**, щоби показати моральні (обичайні) прикмети військової касты (верстви).

Вже від самих початків військовий заговор послуговувався нахабним, безсовісним негідним способом, який розсівав у громадянстві терор (криваве насильство).

12. березня на професора мадритського університету, Дон Луї Іменез де Асуа зроблено замах. Іменез Асуа вийшов ціло, зато його товариш Єсус Гісберт впав мертвий під градом куль. — 15. тогож місяця віддано велику скількість стрілів до мешкання соціалістичного посла Лярго Кабалєро. — 7. квітня приніс післанець до мешкання губернатора (начальника округи) Мадриту, Дон Едварда Ортего і Гасет кіш овочів. За кілька хвилин вибухла схована в коші бомба, руйнуючи цілковито мешкання. — 13. квітня незнані справники лиходії вбили на вулиці суддю Найвищого Трибуналу, (суду), який вів слідство в справі замаху на Іменез де Асуа. — 14. квітня, у роковини врочистого оголошення (проклямовання) Республіки, приміщено „пекольну машину” побіч трибуни з котрої президент держави мав відбирати дефіляду (врочистий похід війська). Тих, що мали виконати замах зловили і завдяки тому замах не вдався. — 7. травня замордовано капітана артилерії Карльоса Форовдо, старшину соціалістичної військової, краєвої оборони (міліція). — Протягом червня 1936 р. положення ставало що раз більше напружене, політичні партії побоювали себе взаємно з цілою завзятістю обвинувачуючи одні других у поповненні найгірших злочинів. Мартінез Боріо, президент Кортєзів — не раз і не два перестерігав, щоби схаменулися й погодилися. Але то був голос „вопіюючого на пустині”.

13. липня замордовано знову на вулиці капітана Кастильо, відомого із своїх ревних республіканських переконань. Тої самої ночі — провокатори виволікли з мешкання проводира монархістів, Кольво Сотельо, щоби його в гидкий спосіб замордувати. Генерали **ті самі генерали, котрі при всякій нагоді стверджували своєю льояльністю у відношенні до Республіки** рішили, що надійшов відповідний час і счинили бунт проти законної влади.

Військове повстання вже від самого початку оповите було брехнею, лицемірством і жорстокістю. Ні один із збунтованих генералів **не мав відваги** сказати, що збунтувався проти Республіки, — **всі запевняли**, що счинили бунт, щоби випередити комуністичну революцію.

Небавом однак — наказано надавати через радіо народний, республіканський гімн, вводячи на його місце королівський марш.—

Також наказано чіпляти прапори з трьома республіканськими красками. Еспанські війська бунтувалися не раз і не два. Тільки — що ті генерали, котрі в ХІХ столітті збунтувалися проти королевої Ізабеллі ІІ. не кричали бодай „хай живе королева”. Теперішні, після оклику „хай живе Республіка” — виповіли її боротьбу на смерть і на життя. — 19. липня проголошено врочисто, що метою повстання

є оборона перед комунізмом, а в половині серпня проголошено, що справа у тому, щоби замінити Республіку на традиційну Іспанію — то є монархію. Під кінець 1936. р. ні одно з тих вияснень не витримує критики (є осуджене).

На світло денне виступає інша дійсність: дійсність — **про заграничний наступ (інтервенція) який підготували збунтовані генерали.** Наступ сей мав і має на меті знищити політичну гегемонію становища демократичних держав у Європі. „Націоналістичний“ дух пропав десь у імлі. Лишилася Республіканська **Іспанія із своєю незалежною волею — вільної держави і „національна“** Іспанія а у ній чужинецькі наїзтники, що бажали накинати її — економічний, політичний і моральний протекторат (опіку).

Повстання почалося так, як карна і жорстока експедиція. Обмежімся спершу до самої армії. Із восьми військових корпусів збунтовалося сім. Перший (Мадрит), другий (Севілля), четвертий (Сарагосса), пятий (Барцельона), шостий (Бургос), сьомий (Воллядоліт), і восьмий (Галісія). Вірний лишився тільки третій корпус (Валенсія). На протягу кількох годин обеззброєно збунтованих у війську в Мадриті і Барцельоні. Генерали, що проводили тоді тими корпусами — у котрих здушено заговорників, були: Батет, Молеро, Сольцедо, Кабанеллас і Віллябрільє. Що вчинив з ними опісля Франко? Трьох перших розстріляно, Віллябрільє замкнено в тюрмі, а що до Кабанелласа, то не вважали за потрібне відбирати йому волю, бо його назвиська не було у списі заговорщиків. Зате затримано геройського генерала Нунієз де Прадо, якого із наказу республіканської влади перенесено до Сарагосси. **Чи був котрий із сих генералів „більшовик“?** Чи був ним — наприклад — військовий губернатор Гранади генерал Кампіс, якого також **розстріляно?** Або генерал Карідод Піта, губернатор Ля Карунія; чи Ромельорес, провідник відділів в Марокку?

Одинокою виною генералів: Батета, Нунієз де Прадо, Молеро, Селюдо, Карідод Піта, Ромельорес і Кампіс була їх **любяльність до республіканської влади і відраза до ломання слова честі**, це отже був той „жахливий“ злочин в очах таких осібняків, як генерал Квіціно де Ліяно або Кабанеллас, — фахівців від спричинювання бунтів, зразу проти монархії, опісля проти Республіки.

Повстання проти Республіки не має ніяких моральних, ані законних основ. Спричинили його честилюбиві і єхидні генерали, що напевно числили на чужинецьку підмогу. Скривавлена Іспанія, вірна своєму історичному завданню, скаже своє останнє слово. Проти кого збунтувалися еспанські генерали?

В жовтні 1934 р. — фашизм відкрив перед Іспанцями своє правдиве обличчя (маю на думці Астурію затоплену в морі крові). Іспанці вже не забудуть проте обличчя. Потреба єднання усіх сил ліберально демократичних давала відчуватися щораз більше. Врешті 6 лютого 1936 р. Народний Фронт (**Front de popular**) відніс у виборах повну перемогу. На Народний Фронт зложилися побіч соціалістів і комуністів, ще 3 партії: республіканська лівиця, (Мануїла Азани), республіканська унія (партія Мартінеза Боріо) ліві республіканці Каталонії (партія Компаніса). Анархісти здержалися від участі в виборах. Ось подаємо порівнюючу табельку:

	листопад	лютий
Партії Народнього фронту:	Вибори 1933	Вибори 1936
республіканська лівиця	7	81
республіканська унія	23	36
республіканська лівиця катал.	23	29
соціалісти	58	98
комуністи	1	11
інші ліві партії	9	18
	121	278

Правиця:

партія радикальна	80	8
Цеда	113	94
партія аграрна	39	23
партія ліберально-демократична	9	1
правиця Каталъонії	23	11
консерватисти	18	3
монархісти	32	24
угруповання малі	38	51
	352	205

Треба зазначити, що лютневі вибори зарядив скрайний уряд правіці Шаппапрікта; наколиб тут були можливі якісь „чуда“, то тільки в хосен правіці.

Поразку у виборах понесли нетільки праві партії, але теж і їхні провідники. Жіль Роблез який кандидував одночасно у трьох провінціях, провалився у двох. Лерро не вийшов у Барцельоні. Антоніо Прімо де Рівера, творець „Фалянги“ який кандидував аж у вісьми провінціях, всюди ганебно перепав.

Мінімальна програма Народного Фронту була така: амнестія для політичних в'язнів, земельна реформа, впровадження демократичної конституції.

Комуністична партія, що складалася із 20.000 членів і творила крайно — ліве крило „Народного Фронту“, не відгравала ніякої ролі в політичному житті краю, ані в парламентах, ані у владі, бо мала дуже мале значіння. Але-ж коли перед повстанням не було „більшовизму“, треба було конечно винайти, вигадати, щоби виправдати повстання і чужинецьке вмішання. Із дослідів — на підставі духового життя (психольогічного), Еспанія ніколи не може бути ані більшовицька, ані тотальна (фашистівська).

Так само, як більшовизм, так і комунізм перетворює людей в рабів, що позбавлені людської — своєї власної окремішності (індивідуальності). Якжеж моглиби його приймати Еспанія, якої країна найбільш індивідуалістична в Європі? Підчеркнув се самий Ляро Кабаллеро, провідник крайньої лівиці, — який заявив, **що Еспанія може бути тільки демократична і тільки республіканська.**

Ранною весною 1936 року починають кружляти в Еспанії вперті чутки, що генерали підготовляють бунт. Вже в марті тогож року генерал Санюріо навязав у Берліні переговори з Гітлером, протягом червня конспіратори і агенти італійсько-німецькі зустрічались в Алі-

канте і у гостинниці Авез у Лізбоні. 18. червня Поль Нізан опублікував статтю з котрої наводжу слідуючі слова:

„Небезпека зростає з дня на день тому, що сили піддержуючі реакцію залишилися недоторкаємі, тому, що нічого або майже нічого не зроблено, щоби розв'язати фашистівські ліги, тому, що не зроблено нічого, щоби очистити армію, поліцію, цивільну гвардію, адміністрацію, — тому, що механізм Республіки залишився той самий, що за часів монархії. На овиді республіки зарисовується шораз то грізніше фашистівський державний переворот.

І справді у місяць пізніше вибухає в Еспанії віддавна підготовуваний бунт генералів.

А тепер запитаємо проти кого збунтувалися дня 18 липня ті Еспанці, котрі удають страх перед комунізмом? (комуністична партія здобула на загальне число 278 місць у парламенті, усього 11 мандатів).

Чи проти комуністичного уряду? По тисячу разів ні! Тодішній уряд був виключно республіканський!

Ось його склад: Предсідник Ради Міністрів і міністр війни Цесар Квірога (республіканська лівиця) фльота: Жіраль (респуб. лівиця) Рільництво: Руїз Фунч (респуб. лівиця) Фінанси: Рамос (центрум) Справедливість: Бляско Горрон (центрум) Торгівля і Промисл: Альварез-Булля (центрум) Комунікація: Гінер де льо Рійоз (центрум) Внутрішні Справи: Молез (Катальонський центрум) Здоровля(Люльчі (Катальонська лівиця).

Комунізм є після слів Анре Жіда рівнозначний з відіндивідуалізуванням одиниці, а коли мова про Еспанців то у цілому світі нема більш скрайних індивідуалістів. Хто говорить про можливість побіди комунізму в Еспанії поповнює дякуючи власній непоінформованості, засадничий блуд в оцінці колективної психології народу.

П О В С Т А Н Н Я.

Бунт ген. Франка відразу осудили широкі верстви народу Еспанії. У великих середовищах (центрах), як Мадрит, Барцельона, Більбао і Аліканте, а також населення у тисячах містечок і сіл — уоружене в каміння або кий, кинулося на залогу. Про ті події, що сталися не тільки на просторах землі, підлеглих сьогодні республіці, але також на землях зайнятих Франком, — голосить виразно повстанча брошура під заголовком: „Про жорстокість червоних“ — брошура, оголошена в Лондоні. Читаємо, що в Альмендралеїо (провінція Бадаїоз) арештування білих тривали від 18 липня до 6. серпня, то зн. аж до приходу наших військ до того міста, — значить, що республіканський уряд володів аж до спровадження Маврів з Африки.

В Антверпера, в провінції Маляга, криваве насильство червоних тривало від 18. липня, до 12. серпня; в Азагва, в провінції Бадаїоз, від 18. липня, до 24. грудня, — Бургвіліяс дель Серро (провінція Бадаїоз) знаходилося в руках червоних від 15. липня — до 14. вересня. В Еспейо, в провінції Кордоба — володіння комуністів тривало від 22. липня — до 25. вересня. Мешканці Конда, в провінції Маляга, мусіли терпіти через два місяці — гноблення комуністів. Сансейо, містечко з 6. 588 мешканців, здобули народні війська 4. вересня. Подібних примірів можнаби найти безліч. Після заяви самого Франка — видно ясно, що населення не бажало собі його правління. Підчас цілої домашньої війни не було ні одного випадку, щоби цивільне населення вхопило добровільно за зброю і стануло по стороні збунтованих.

Треба підчеркнути, що назву „народна“ вживається у відношені до армії, **зложеної з Маврів і чужинецьких легіонерів**, а назва „комуністи“ відноситься до Народного Фронту, що є зложений з низки партій, серед яких є багато рішучих противників більшовизму.

У першому етапі повстання, то є у другій половині липня і спочатком серпня, справа Франка здавалася зовсім програна. Нарід виступив проти нього, воюючи геройсько проти насмних і інтервенційних чужих військ. Але у повстанців була спроможність спровадити небавом великі запаси зброї і цілі дивізії чужих армій до Еспанії. Завдяки сьому, а також завдяки німецьким і італійським літакам, положення змінилося відразу.

Республіканська армія складалася з міліції (державна оборона). Було то середовище, готове до боротьби за нову Еспанію, але не мало ніякого військового знання. Від часу наполеонських війн (1808. р.) Еспанія не вела війни з чужинцями на своїй землі. Тому нічо дивного, що еспанський нарід не був до тої війни підготований — і не мав ані мілітарної психіки, ані солдатески, як приміром Німці.

Число новобранців, що їх покликано до армії, не було велике. Коли Франко зламав присягу, майже всі старшини, а також 90 проц. підстаршин опинилися по його стороні. Народня міліція була підбадьорена одушевленням, але не мала ніякого військового досвіду.

По шости-місячних боях, не всі міліціанти мали рушниці, що й було причиною багатьох невдач на фронтах. Із Мексику прислали 20.000 рушниць, але це була за мала кількість. Бракувало теж гармат і скорострілів. Андрі Мальро (Malroux) знаменитий французький письменник, організував повітряну, ескадру з добровільців—чужинців (воєнні літаки). Але вона не могла суперничати з тяжкими бомбардуєчими літаками, яких постачала заговорникам Італія і Німеччина.

В таких обставинах не стрічала армія Франка більшого опору у своїм скорім поході з Бадайоз до Меріди, з Каврас до Таляверо деля Рсіна, з Таляверо деля Рсіна до Толедо, і вкінці аж до брам Мадриту (6. листопада 1936. р.)

Між серпнем, а листопадом створили повстанці уряд в Бургос. Урядові постанови з 3. і 26. серпня, а також з 28. вересня перечеркнули земельну реформу Азанії. Землі, відібрано від селян і віддано назад давним землевласникам. Інша постанова припинила світське навчання. В тім самім часі, королівський прапор, заступив республіканський прапор. Франко показав ще раз, хто він є і що задумує. Він не потребував нічого обіцювати Еспанцям, бо вони знаючи його минувшину, знали добре, чого від нього надіятися у майбутньому. Народ відтрутив Франка і його реакціонерів у виборах дня 1. лютого 1936. р., відтрутив його також в липні 1936. р. в Мадриті і Барцельоні. У вересні і жовтні, коли Франко наближався з військом до Мадриту, — села, містечка і міста, ставали пустою бо мешканці втікали перед ним, як перед пошестю. Не знали, куди прямують. Не мали ані грошей, ані поживи. Жили у чистім полі. Не знали, що їм принесе завтра, — але знали з певністю: **не будуть проживати під владою Франка.**

Було се правдиве, всенародне голосування — вияв недовіря народу Еспанії для влади повстанців. У той спосіб на територію Республіки перейшло около 4,500.00 людей.

Облога Мадриту — то теж глебіспит! Неживий вже нині генерал Моля, хвалився, що буде пити каву в Мадриті, дня 12. жовтня 1936. р. у „Свято Раси” — то є в роковини відкриття Америки Христофором Колюмбом. Опісля Франко заповів, що увійде до столиці 7. листопада, а коли проминув сей речинець, назначено побіду на Різдво Христове 1936. р.

Тепер маємо 1938 рік. Показалося, що Мадрит заговорникам неможливо здобути. —

ЧУДО МАДРИТУ

Листопад 1936 р. Народня Міліція відступає під напором Маврів чужинецької легії, тяжкої артилерії і танків на цілм фронті — від Талявери по Толедо, від Толедо по Іллескос, від Іллескос по Порта і від Порта до брам Мадриту.

Оборонці Сієрра бороняться по геройськи; не піддається також оточений зі всіх боків Ескуріаль. Дві великі армії грозять столиці Еспанії. Одна підходить з півдня (полудня) друга зі заходу. Голубе, осіннє небо над Мадритом, затемнюють літаки Франка.

Паде град бомб на доми, палати, шпиталі й городи. Розсипуються у румовища музеї, костели, захоронки й захисти. До міста приходять невпинно каравани (ватаги) збігців, що склалися з візків, запряжених філософічними ослами. Боротьба кипить на передмістю Карабаншель, на естрамадурськім шляху і в Каса дель Кампо. Влада опускає Мадрит, де встановляється Юнта Оборони на чолі з генералом Міяха. Полковника, Вінценте Райо, проф. військової академії, (найвища школа) в Толедо, котрий брав участь в боротьбі у Гвадаремі йдучи до атаки з крісом у руці, іменовано шефом (командиром) „Естодо Майор”. Мадрит не хоче піддатися фашистам. Мадрит, котрий вже в липні голосив: „Не перейдуть”! (Na passoran) — вирішив самозбережено, добровільно, без театральних рухів, без віч і зборів — дотримати раз даного слова. Наїзтники є вже на передмістях! То нічо не значить! По вулицях і на площах кладуть барикади (оборонні загороди), барикади найпростіші, барикади романтичні (мрійливі), за якими колись співали, пили й вмирили без чванливості. Незабаром з'являються інші, новітні з тригонометричними кривульками, з замаскованою артилерією і гніздами скорострілів.

Коли в листопаді 1936 р. полковник Вореля двигнувся (рушив) до рішальної атаки, на тих барикадах заломилася атака противника.

В Леганіс відбулася воєнна рада повстанців, по раз перший немов остовпілих. Мають при собі нового президента міста, поліцію і редакторів (впорядчиків) часописів, котрих приволікли з Воллядолід. Отсі люде ждуть на свої уряди і обовязки. Мають теж вищий суд (трибунал), зложений із сорока військових.

Після обчислення деяких журналістів (газетярів) відбудеться около 100.000 присудів (егзекуцій) — у „визволенім” місті. Щоби однак знайтися в „раю” треба зробити один-одинокий удар. Але де вдаряти? Полковник Ягіїц (Yagiic) різник з Бадайоз і Альмендралія є гадки, що наступ повинен початися з заходу. Вореля однак запевнює, що найлекше впасти до міста від півдня. Франко і Моля піддержують

думку Вореля, котрий збирає разом дві армії, зложені з чужинецьких легіоністів.

Німецькі летуни і італійські танки зроблять дорогу, котрою впадуть до столиці народні війська або Мароканці і апаші (бандити) з чужинецької легії. Якжеж опертися валкам, що гнетуть із двох сторін? Воздух палає і уся земля дріжить. Крилаті потвори кружляють над дахами домів — інші потвори, цілі зі сталі й полум'я, невидимі потвори — недосяжні, дихають вогнем в замкнуті вулиці. За ними сунуть африканські bestii (звірі) і європейські bestii, під покрівлею батарей (відділ артилерії) 75, 105, 155, які замикають поле бою. —

6, 7, 8, 9, 10, 11 і 12 листопада 1936 р. Атака доходить до Паско де Ресолес, Колле Морет, Карсель Моделью, Асільо ді Сонта Крістіна, до берега Манзанорес і до дільниці Гої.

Під будівлями університетського міста гине геройський анархіст (прихильник бездержавності) Дурутті. Боротьба триває день і ніч безпереривно. Кожний дім, кожний закуток, кожна купа дерев, кожний кіоск (крамнична будка) є видовищем боротьби немов з Іліади Гомера (опис старинної війни у місті Трої), — боротьби з Іліади Гомера — повторяє, бо тільки в Іліаді, підчас смертельних двобоїв, противники обкидали себе взаємно словами ненависті й погорди. 15. листопада розгромлений Бареля, вертає, як „непишний” на передмістя Гетафо. Немає способу на здобуття Мадриту.

В Гетафо — нова воєнна рада повстанців. Сим разом Вореля мовчить, Іагїїц вередує. Він мав слухність, а не його суперник. Якби були його слухали, Мадрит бувби вже в листопаді столицею фашистської Іспанії, Але ще не є ніщо страчене. Треба тільки відтяти оборонців міста від залоги (гарнізонів) в горах. Того разу атака на Позуельо, по Ляс Розас, нагальна атака на Фуенкарраль і Гортоліза, відбулася з поміччю німецької і італійської піхоти. (Муссоліні і Гітлер відозвалися на розпучливий заклик свого наймита і блазна генерала Франка).

Величезна кількість літаків і танків були запорукою перемоги. Однак Іагїїц потерпів жахливий погром, так, як його попередник Вореля. Знеможений наїздник задержався при Ель Пардо, щоби вже не посунутися далше.

Нова воєнна рада, Мадрит перемінився безсумніву з відвертого міста в нездобуту твердиню. Немає змислу облягати її довше! Треба її цілковито оточити, відтяти від республіканської Іспанії примусити до піддання голодом і браком амуніції. Військові техніки Гітлера, докладно, дрібничково похиляються над мапами, щоби видати свій осуд. Перетяти дорогу до Валенсії, згуртувати війська між Аранюез і Сіем-позуельо. Німецька дивізія (3 — 4 полки) перерве боєву лінію оборони.

Жахлива, душогубна бій! Державні війська втрачають Ля Маранюса, Сіемпоруелас і інші місцевості. Німецька піхота атакує збитою лавою як під Верден, як під Ізерою підчас світової війни. По її стороні б'ються Мароканці і наймити з чужинецького легіону. „Народні війська” народної Іспанії. Морозні ночі! Цілковитий сумерк і 10 степ. морозу. Міжнародні бригади (відділи піхоти або артилерії) світ-

лом рефлекторів шукають лінії фронту. На атаку — відповідають республіканці теж атакою (контратака). Штик проти штика (багнет), кінджал або кухонний ніж проти мароканського меча. Пістоль проти пістоля, груди проти груди і серця проти серця.

Так само, як в Сарагосі і в Мадриті 1808 р. Бій зводиться по темки. Яким чином можуть противники віднайти себе? Вони можуть себе віднайти, бо відгадують себе взаємно прочуттям. Ненависть і лють чинять їх зір проникливим. Той зір, в якому чається вже чуття — смерті.

На світанку німецький осередок і його мароканське крило почали подаватися в зад у великому переполюсі. Звалища трупів і ранених, розторощених танків, гармат і скорострілів загородили дорогу республіканської перемоги.

Виграли перший бій в отвертому полі.

На кінець еспанська республіка мала свою армію!

А опісля прийшла Брігунга. Після Варелі, Іагіїц, після німецьких техніків, почали перехвалюватися Італійці. До еспанських пристаней припливали бригади і змоторизовані італійські дивізії. Не потребують ніякої помочі, крім німецьких летунів. Було їх 30.000 Генерал Бергонзолі йшов на переді армії. Недавно тому перемогли прецінь вояків Негуса. Чи війська державної Іспанії мають бути від них ліпші? Сотки танків і гармат переїхало через замерзлі дороги Алькарія. Переміг марш! Щоденно кілька миль! Вже є в Тріюеве! Мусить впасти Гвадаліяра, а в слід за нею Альколя де Генорес родинне місто Сервантеса.

Підчас сніговії, помішаної з градом, зірвалося 80 республіканських літаків. Вирушила до атаки піхота під охороною танків. Відбили Тріюеве!

Італійці кинулися до безладної втечі, полишаючи безліч бранців і воєнного матеріялу. Адуа і Капоретто мали своє продовження на еспанській землі.

Мешканці столиці терплять голод, холод і нужду; збирають по вулицях своїх вбитих і ранених; шукають серед румовищ останків поживи; утьмяні, зимові світанки творять „рядки“ перед складами вугілля. А вечорами із своєю питомою безжурністю, заповнюють театри і кіна, повторяючи „перебудемо“ — скільки разів лише комунікат звіщає новий погром на півночі.

Мадрит, Мадрит, більше героїський, як у дні 2. травня 1808 р. як підчас кровавих днів 1854 р. як на барикадах 22. червня 1866 р. і такий мучинецький, як ніколи...

„НАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ“

Перша спроба створити поважну, новітню бібліотеку призначену для працюючих села і міста наших земель, незважаючи на величезні труднощі — стає реальним фактом. Ділянку, що її невідважились перевести у життя засобні й багаті видавництва — намагається заповнити В-во „Чорногора“.

Підіймаючись цього важкого завдання маємо основну і головну заповнюку і певність успіху у започаткованій праці — а ними є **Незломна Віра у Могучу Силу Українського Світа Праці, його Свідомість та Солідарність і Зрозуміння для незвичайної ваги масового піднесення освітнього рівня українських працюючих мас.**

Будуючи на такій основі нове діло одночасно кличемо всіх наших братів працюючих, з усіх закутин наших земель до негайної витревалої і мозотьної співпраці, бо лише при тісній співпраці і широкій масовій підтримці з боку працюючих зможемо розбудовувати і продовжувати нашу працю.

В ім'я важливості і конечности масової рідної освіти збудованої на широдемократичному світогляді маємо повне моральне право вимагати від кожної людини праці виконати все, щоби підтримати наш почин!!

Дорогі Браття і Товариші !

Фашистівському варварови і темнителеви мусимо протиставити ясний культурний, освічений правдивою наукою Колективний Мізок Українського Світа Праці.

Лише тою зброєю знищимо страшного нашого — і цілого поступового людства — ворога — несвідомість і темноту працюючих мас. Розгортайте науково — освітний фронт, умасовлюйте „Народний Університет“, пам'ятайте, що його доля і існування лише від вас залежна!!!

Негаючись до праці! Неможна відкладати цеї справи ні на один день!! Вимагайте від нас, але виконайте перше свій обов'язок!! Одиниці не допоможуть тут, це справа цілого Колективу Працюючих, цілого Українського Світа Праці.

За „Народний Університет“! За Щиродемократичну освіту!

За Рідну, Поступову, Справжню Культуру! В п е р е д !!

Редакція „Народного Університету“
при В-ві „Чорногора“ в Коломії.

144 / 1986/

Науково-Освітня Бібліотека
„НАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ“

виходить книжками (зшитками) щомісяця 2-3 зшитки. Вже вийшли
(або друкуються) слідуєчі томи:

Із циклю: ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНИХ РУХІВ

Книга перша:

Том III. Частина I. Др. Еміліян БАРНО: ЕСПАНІЯ ПАЛАЄ (видрук).
Частина II. „ „ „ „ „ друкуються
Частина III. „ „ „ „ „ „
Частина IV. „ „ „ „ „ „

Ціна за всі 4 частини 2'70 зл. з пересилкою

Книга друга:

Том III. Частина I, II, III. Др. Еміліян БАРНО:
ІСТОРІЯ МЕКСИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
(готовиться до друку)

Ціна по виході з друку 2'70 зол. з пересилкою 3 зол.

Ціна у передплаті 2 зол. з пересилкою.

Книга третя:

Том III. Частина I, II, III, IV. Ред. Семен Засанський:
Історія Новітнього Китаю
(готовиться до друку)

Ціна по виході з друку 3'60 зол. з пересилкою 4 зол.

Ціна у передплаті 2'80 зол. з пересилкою.

Книга четверта:

Том III. Частина I, II, III. Ред. Семен Засанський
Історія суспільних рухів Швеції.

Ціна по виході з друку 2'70 зл. з пересилкою 3 зл.

„ у передплаті 2 зл. „

Книга перша:

Том II. Частина I, II, III. Бруно Марковські
Історія Соціальної Боротьби у Польщі
(закінчується друк)

Ціна по виході з друку 2'70 зл. з пересилкою 3 зл.

„ у передплаті 2 зл. з пересилкою.

Науково-освітню Бібліотеку „Народний Університет“ найкраще
передплачувати цілістю (24 книжки (зшитки) річно) Передплата з пе-
ресилкою:

чвертьрічно 6 зол.

піврічно 11 зол.

річно 20 зол.

Гроші висилати розрахунковими переказами ч. конта 19 на адре-
су Видавництва „ЧОРНОГОРА“ Коломия, Лелевеля ч. 6.

Бібліотека „Народний Університет“

Opłata pocztowa uiszczona gotówką

Додаток до „Селянських Вістей“

1320

„НАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ“
Науково-Освітня Бібліотека Українського
Працюючого Народу під ред. Івана Голуба

Том III.

Книга Перша.

Із циклю:

Історія Соціальних Рухів

написав

Др. ЕМІЛІЯН БАРНО

ЕСПАНИЯ ПАЛАЄ

частина I.

Зміст Книги Першої

Частина I. Велика історична драма.
Земля й порода(раса). Зе-
мельна реформа. Народний
Фронт. Повстання. — —

Частина II. Велике діло освіти. Чужа ін-
тервенція. Німеччина. Італія.
Португалія. Маври. Ізоляція
Франції. — — —

Частина III. Автономіє країни Басків і Ка-
тальонії. Церква і католиць-
ка думка. Голоси католиць-
ких письменників; Jose Maria
de Samprun, Gurca, Leokadio
Lobo, Jos'e Bergamin i ін. —

Частина IV. Епілог. — — —

Накладом Видавництва „Чорногора“ Коломия
К В І Т Е Н Ь 1938.